

จีนกับการใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจในการต่อรองระหว่างประเทศ:
ศึกษากรณีเกาะเซนกากุ/เตียวหยู*

China's Use of Economic Statecraft as Foreign Policy Tool:
A Case Study of Senkaku/Diaoyu Islands

ชินดนัย ธีระพันธุ์พิเชษฐ¹

Chindanai Theeraphanpichet

Received Mar 3, 2019

Revised May 12, 2019

Accepted May 14, 2019

บทคัดย่อ

งานชิ้นนี้นำเสนอการใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจของจีนในการต่อรองระหว่างประเทศ ซึ่งมีคำถามสำคัญคือจีนใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจในการต่อรองระหว่างประเทศในเชิงผลประโยชน์หรือเชิงยุทธศาสตร์อย่างไร และการใช้เครื่องมือนี้ส่งผลอย่างไร โดยจะชี้ให้เห็นว่าในเบื้องต้นจีนได้ใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจเพื่อพัฒนาประเทศไปสู่การเรืองอำนาจโดยสันติ การพัฒนานี้ทำให้จีนกลายเป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจในภายหลัง และยังสร้างคุณูปการทางเศรษฐกิจกับชาติต่าง ๆ ทำให้ชาติต่าง ๆ เข้ามาพึ่งพาทางเศรษฐกิจกับจีน เมื่อเกิดการพึ่งพาที่ไม่เท่าเทียมกันเช่นนี้ จีนได้ใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจเพื่อต่อรองเมื่อเกิดความขัดแย้งกับประเทศคู่พิพาท งานชิ้นนี้ได้หยิบยกญี่ปุ่นขึ้นมาเป็นกรณีศึกษาโดยชี้ให้เห็นว่าการที่เศรษฐกิจญี่ปุ่นพึ่งพาสินแร่ที่มี

---

¹ M.A. in International Relations Candidate, Faculty of Political Science, Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand, e-mail: chintrppc@gmail.com

* This article is a part of a master's thesis entitled "China's use of economic statecraft as foreign policy tool: A case study of Northeast Asia"

ธาตุโลหะหายากจากจีนนั้น การพึ่งพาที่ไม่เท่าเทียมกันได้ทำให้จีนใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจในการต่อรองเมื่อเกิดข้อพิพาทเกาะเซนกากุ/เตียวหยูเพื่อให้ญี่ปุ่นปฏิบัติตามข้อเรียกร้องของจีน ดังนั้นการพึ่งพาทางเศรษฐกิจกับจีนจึงเป็นทั้งประโยชน์และโทษที่รัฐพึ่งพิงจะต้องระวัง อย่างไรก็ตามการใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจของจีนก็ไม่ได้ประสบความสำเร็จตามที่จีนต้องการเสมอไปเพราะการใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจนั้นไม่เพียงทำให้ญี่ปุ่นเกิดทัศนคติที่ไม่ดีกับจีนแล้ว ยังชี้ให้เห็นถึงความอ่อนแอระหว่างการสร้างความหวาดระแวงกับการเรื่องอำนาจโดยสันติด้วย

คำสำคัญ: การใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจในการต่อรอง / การพึ่งพาที่ไม่เท่าเทียม / ข้อพิพาทกรณีเกาะเซนกากุ / เตียวหยู

Abstract

This article aims to present China's use of economic statecraft as foreign policy tool. This article questions that how China use of economic statecraft as foreign policy tool for interest or for strategy and how this tool affects by demonstrates that China use of economic statecraft to develops herself as peaceful rising at the beginning. After that, this development cause China to become economic power and economic contributor that cause other nations to dependent on China. But China also uses economic statecraft as foreign policy tool in bilateral dispute when China holds asymmetrical interdependence. This article uses Japan as a case study and indicates that Japan's economy depends on China's rare-earth elements (REE). This asymmetrical interdependence cause China to use economic statecraft as foreign policy tool in Senkaku/Diaoyu islands dispute to coerce Japan to admit China's claim. So, economic interdependence with China is "carrots" and "sticks" that interdependence state must be careful.

However, China's use of economic statecraft as foreign policy tool in bilateral dispute does not clearly succeed. The use of this tool not only provides negative attitude in Japan but also appear dilemma between China's threat and China's peaceful rising.

Keyword: Economic statecraft / Asymmetrical interdependence / Senkaku / Diaoyu island dispute

บทนำ

จีนไม่เพียงเป็นประเทศขนาดใหญ่และปกครองด้วยระบบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์เท่านั้น แต่การเติบโตทางเศรษฐกิจของจีนจนกลายมาเป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจของโลก ได้ทำให้ประเทศในภูมิภาคเอเชียหวาดระแวงว่าจะถูกจีนครอบงำ อย่างไรก็ตาม ภายใต้อิทธิพลของเศรษฐกิจของจีนก็ได้กลายมาเป็นเครื่องมือในการลดความหวาดระแวงดังกล่าว ด้วยการสร้างคุณูปการทางเศรษฐกิจเพื่อทำให้ประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคเอเชียมีทัศนคติที่ดีกับจีนมากขึ้น เช่น การที่จีนเป็นผู้นำในการก่อตั้ง Asian Infrastructure Investment Bank (AIIB) เพื่อเป็นทุนในการพัฒนาระบบโครงสร้างพื้นฐานให้กับภูมิภาค (Sun, 2015) โครงการนี้เป็นแผนทางการเงินของจีนที่เชื่อมโยงกับความพยายามในการสร้าง One Belt One Road ของจีน ที่จะทำให้เกิดการค้าการลงทุนเชื่อมต่อกันระหว่างเอเชียกับยุโรป และทำให้เกิดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในระยะยาวต่อประเทศต่าง ๆ ตามเส้นทางของ One Belt One Road โดยแผนนี้จะสามารถเชื่อมต่อ 65 ประเทศเข้าด้วยกัน ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 55 ของ GDP โลก และร้อยละ 70 ของประชากรโลก (Hong, 2016) จีนยังให้ความช่วยเหลือทางการเงินอื่น ๆ อีก เช่น เงินสนับสนุนการพัฒนาในภูมิภาคเอเชียรายประเทศ, ASEAN Investment Cooperation Fund (CAF), New Development Bank (NDB) (Salidjanova et al.,

2015) ไม่เพียงเท่านั้น จีนยังเข้าไปมีส่วนร่วมร่วมกับสถาบันในภูมิภาคอย่างอาเซียน เพื่อกระชับความสัมพันธ์และเปลี่ยนมุมมองของประเทศในภูมิภาคต่อจีนให้ดีขึ้น ทั้งยังขยายขีดความสามารถทางเศรษฐกิจสู่ภูมิภาคเพื่อลดความไม่ไว้วางใจและความตึงเครียด (Sohn, 2010)

นอกจากนี้ ยังมีงานเขียนจำนวนมากที่กล่าวถึงจีนในเชิงบวก เช่น งานของ Suri (2013) ที่กล่าวถึงการขึ้นมาใช้อำนาจของจีนโดยใช้หลัก Benevolent Pacifism หรือ หลักสันติภาพอันเอื้อเฟื้อ หมายถึงความต้องการเรื่องอำนาจโดยสันติและมีนโยบายต่างประเทศที่ไม่คุกคามใคร รวมไปถึงการก้าวขึ้นมาใช้อำนาจของจีนเพื่อรักษาสันติภาพของโลก อีกทั้งยังมีงานเขียนในลักษณะใกล้เคียงกันที่กล่าวถึงการขึ้นมาใช้อำนาจโดยสันติ เช่น งานของ Lampton (2005) และ Kurlantzick (2007) เป็นต้น² การให้คำอุปการทางเศรษฐกิจดังที่กล่าวข้างต้น เป็นปัจจัยหนึ่งที่ช่วยลดความรู้สึกภัยคุกคามให้กับภูมิภาคเอเชียและทำให้ภาพลักษณ์ของจีนดูดีขึ้นต่อสายตาประเทศในภูมิภาคเอเชียได้ ภาพลักษณ์ดังกล่าวนี้ยังส่งผลต่อความเชื่อมั่นทางการค้า การลงทุน การดำเนินโครงการหรือความร่วมมือต่าง ๆ ระหว่างจีนกับประเทศในภูมิภาคเอเชียด้วย

อย่างไรก็ตาม ท่าทีของจีนยังมีความไม่ชัดเจนระหว่างการขึ้นมาใช้อำนาจโดยสันติและการใช้อำนาจทางเศรษฐกิจเป็นเครื่องมือต่อรอง (economic statecraft) จากการศึกษาพบว่า ในระหว่างที่จีนเป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจนี้ ความขัดแย้งระหว่างจีนกับชาติต่าง ๆ ในภูมิภาคเอเชียยังคงปรากฏให้เห็น ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่ตรงกันข้ามกับแนวคิดเสรีนิยมที่มองว่าความร่วมมือทางเศรษฐกิจจะก่อให้เกิดสันติภาพ (Walker, 2013) ในทางกลับกันนี้ จีนได้ใช้อำนาจทางเศรษฐกิจของตน เป็นเครื่องมือใน

---

² งานจำนวนมากที่มีเนื้อหาบางส่วนกล่าวถึงจีนในเชิงบวก ซึ่งไม่เพียงแค่นั้นในด้านเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังรวมถึง Soft Power อื่น ๆ ของจีนด้วย เช่น งานของ Wanandi (2004), Lampton (2005), Kurlantzick (2007), Egberink (2011), Suri (2013) เป็นต้น

การสร้างอิทธิพลต่อประเทศที่มาพึ่งพาทางเศรษฐกิจกับจีน ถ้าประเทศนั้นมีข้อพิพาทกับจีนหรือผลประโยชน์ของจีนถูกคุกคาม จีนก็อาจจะใช้เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือในการลงโทษ หรือบีบบังคับ เพื่อรักษาผลประโยชน์ของจีนไว้ เช่น กรณีพิพาทจีน-มองโกเลีย ในประเด็นที่มองโกเลียให้การต้อนรับองค์ดาไล ลามะ ส่งผลให้จีนปิดชายแดนจีนมองโกเลีย และเก็บค่าธรรมเนียมสินค้านำเข้าสูงขึ้น เป็นมาตรการกดดันในเบื้องต้น (China Says Hopes Mongolia Learned Lesson After Dalai Lama Visit, 2017) กรณีพิพาทจีน-เกาหลีใต้ ในประเด็นการติดตั้งระบบต่อต้านขีปนาวุธข้ามทวีปในชั้นบรรยากาศปลายทางของสหรัฐอเมริกาในเกาหลีใต้ (Terminal High Altitude Area Defense: THAAD) ส่งผลให้เกิดการต่อต้านสินค้าเกาหลีใต้ และสั่งหยุดการจำหน่ายทัวร์ท่องเที่ยวเกาหลีใต้ในเบื้องต้น (South Korean company to China, 2017)

งานชิ้นนี้ได้หยิบยกกรณีศึกษาในกรณีพิพาทจีน-ญี่ปุ่น ในประเด็นเกาะเซนกากุ³ ข้อพิพาทนี้ได้ทำให้จีนจำกัดการส่งออกสินค้าไปยังญี่ปุ่น เกิดการเพิ่มความเข้มงวดของศุลกากรในการตรวจสอบสินค้านำเข้าจากญี่ปุ่น เกิดการแทรกแซงการท่องเที่ยวญี่ปุ่น เป็นต้น (Drifte, 2013) จึงเห็นได้ว่าแม้จีนจะมีแนวคิดเกี่ยวกับสันติภาพอันเฉื่อยเพื่อ แต่เมื่อผลประโยชน์ของจีนถูกคุกคาม จีนก็ใช้มาตรการกดดันประเทศคู่พิพาทซึ่งท้ายที่สุดก็ได้ทำให้ประเทศคู่พิพาทกลับมามองว่าจีนมีภาพลักษณ์ที่ไม่ดีและเกิดทัศนคติในเชิงลบต่อจีนเช่นเดิม ท่าทีของจีนจึงยังไม่ชัดเจนระหว่างการขึ้นมามีอำนาจโดยสันติและการใช้อำนาจทางเศรษฐกิจเพื่อคุกคาม

งานชิ้นนี้ต้องการชี้ให้เห็นว่า จีนใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจในการต่อรองเชิงผลประโยชน์หรือเชิงยุทธศาสตร์ในบริบทของข้อพิพาทอย่างไร? และการใช้เครื่องมือเหล่านี้ ส่งผลอย่างไร? เพราะเมื่อจีนรับรู้ถึงภัยคุกคามต่อผลประโยชน์ เศรษฐกิจของ

---

³ เซนกากุคือชื่อเกาะในภาษาญี่ปุ่น ข้อมูลบางแหล่งอาจใช้คำว่าเกาะเตียวหยู ซึ่งเป็นชื่อเรียกในภาษาจีน งานชิ้นนี้จะใช้คำว่าเกาะเซนกากุทั้งหมดเพื่อความเป็นเอกภาพของงาน

จีนไม่ได้เป็นเพียงแค่การให้คูปองการเพื่อช่วยลดความหวาดระแวงหรือความรู้สึกเข้าครอบงำเท่านั้น แต่ยังเป็นเครื่องมือในการเจรจาต่อรองเมื่อเกิดข้อพิพาท ดังเช่นกรณีพิพาทจีน-ญี่ปุ่น ในประเด็นเกาะเซนกากุ ซึ่งจีนได้ใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจโดยการจำกัดการส่งออกทรัพยากรทางแร่ที่ญี่ปุ่นจำเป็นต้องพึ่งพิงกับจีน งานชิ้นนี้จึงมุ่งนำเสนอประเด็นการใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจในการต่อรอง บังคับ ลงโทษ หรือเป็นเครื่องมือในการกดดันให้ญี่ปุ่นปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตน มากกว่าการใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจในการให้ประโยชน์ เพื่อชี้ให้เห็นว่าการพึ่งพาทางเศรษฐกิจกับจีนนั้นเป็นทั้งประโยชน์และโทษ และชี้ให้เห็นว่าการพึ่งพาทางเศรษฐกิจกับจีนที่มากเกินไปอาจนำไปสู่ความเปราะบางจากการถูกจีนกดดันในภายหลัง นอกจากนี้การที่จีนใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจในการกดดันญี่ปุ่น การกระทำเช่นนี้ก็ได้ทำให้ญี่ปุ่นมีทัศนคติขี้แยแย่งต่อจีนด้วยเช่นกัน ดังนั้น การกระทำของจีนนอกจากจะเป็นการกระทำที่ย้อนแย้งกับความต้องการที่จะเรื่องอำนาจโดยสันติแล้ว ยังทำให้ญี่ปุ่นมีพฤติกรรมตอบโต้การใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจของจีนด้วย ซึ่งงานชิ้นนี้จะชี้ให้เห็นถึงผลกระทบที่จีนไม่ได้คาดคิดเอาไว้จากการใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจในการต่อรองระหว่างประเทศ

การใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจในการต่อรองของจีน

1. การใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจในการดำเนินนโยบาย

การใช้ economic statecraft หรือการใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ Baldwin (1985) ได้อธิบายว่า ลักษณะของการใช้ statecraft คือ ความพยายามในการกระทำใด ๆ ก็ตามเพื่อให้บรรลุนโยบายต่างประเทศ (p. 8) เมื่อเป็นเช่นนั้น economic statecraft จึงอาจเป็นลักษณะของการใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจเพื่อบรรลุนโยบายต่างประเทศ อย่างไรก็ตามในบริบทของเศรษฐกิจการเมืองระหว่างประเทศ ลักษณะของ statecraft มักจะถูกใช้ในเชิงการสร้างอิทธิพลต่ออีกรัฐหนึ่งมากกว่า (p. 18-19) การใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจจึงหมายถึงความพยายามในการใช้ปัจจัยทางเศรษฐกิจของตนเพื่อที่จะเข้าไปมีอิทธิพลในอีกรัฐหนึ่ง (p. 30) และ

การใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจนี้ อาจเป็นไปได้หลายรูปแบบตั้งแต่ต้นนโยบายเศรษฐกิจทั่วไป จนกระทั่งการใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างสงครามเศรษฐกิจ (pp. 33-40) หนึ่งในรูปแบบที่น่าสนใจคือการใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจเพื่อการข่มขู่ หมายถึงการจำกัดทางเลือกต่อรัฐเป้าหมายที่ต้องการแสดงอิทธิพล หรือการที่รัฐหนึ่งสามารถควบคุมค่าใช้จ่าย/ต้นทุน (cost/benefit) ในทางเลือกต่าง ๆ ของอีกรัฐหนึ่งได้ ซึ่งการข่มขู่ทางเศรษฐกิจนี้สามารถให้ผลลัพธ์ได้ทั้งการคุกคาม, ลงโทษ หรือให้รางวัล โดยที่อีกรัฐหนึ่งไม่สามารถปฏิเสธ และต้องยอมรับทางเลือกใดทางเลือกหนึ่งที่ถูกกำหนดมา (p. 38)

จุดเปลี่ยนสำคัญของประเทศจีนที่ปกครองด้วยระบบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ คือการปฏิรูปเศรษฐกิจในปี ค.ศ. 1979 จีนได้เปิดเขตเศรษฐกิจพิเศษ และริเริ่มพัฒนาระบบเศรษฐกิจให้มีความเข้มแข็งเรื่อยมา อย่างไรก็ตามยุคของการปฏิรูปเศรษฐกิจในช่วงแรกก็ต้องชะงักงันในปี ค.ศ. 1989 เนื่องจากเกิดเหตุการณ์ที่จัตุรัสเทียนอันเหมิน (Tiananmen Massacre) การเติบโตของเงินเฟ้อ การคอร์รัปชัน และความหวาดกลัวของประชาชนที่จะตกงาน (Walder, 1995) แม้ว่าเศรษฐกิจจะเป็นปัจจัยหนึ่งที่น่าไปสู่เหตุการณ์ดังกล่าว แต่การปฏิรูปเศรษฐกิจก็ยังคงดำเนินต่อไปได้ด้วยการเยือนเขตเศรษฐกิจพิเศษของเติ้งเสี่ยวผิงในปี ค.ศ. 1992 และคำกล่าวของเขาที่ว่า “ตราบดีที่สามารถสร้างการพัฒนาอย่างเข้มแข็งได้ ก็ไม่เกี่ยงว่านโยบายจะเป็นแบบสังคมนิยมหรือทุนนิยม” (It doesn't matter if policies are labeled socialist or capitalist, so long as they foster development.) (Naughton, 2007, pp. 59-60) คำกล่าวของเติ้งเสี่ยวผิงนี้ จึงชี้ให้เห็นแนวทางนโยบายของจีนว่าจะมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาอย่างเข้มแข็งมากกว่าการเสียเวลาไปกับการพิจารณาว่านโยบายจะเป็นแบบสังคมนิยมหรือทุนนิยม

รัฐดำเนินการปฏิรูปเศรษฐกิจต่อไปภายใต้คำกล่าวของเติ้งเสี่ยวผิง ส่งผลให้ที่ประชุมสภาพรรคคอมมิวนิสต์จีนครั้งที่ 14 ที่จัดขึ้นในปีเดียวกันนี้ กล่าวถึงความ

พยายามสร้างระบอบสังคมนิยมในแบบของจีน และกล่าวถึงความต้องการของจีนที่จะเปิดประเทศเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาและความทันสมัย จีนได้เร่งปฏิรูปเศรษฐกิจและเปิดประเทศสู่โลกภายนอกโดยมุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นหลัก การพัฒนาเศรษฐกิจเป็นสิ่งสำคัญที่สุดที่มีการกล่าวในที่ประชุมครั้งนี้ โดยรายงานการประชุมของเจียงเจ๋อหมิน (Jiang Zemin) ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งเลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศจีนได้รายงานว่าหากค่านึงแต่เรื่องสังคมนิยมหรือทุนนิยมก็จะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาประเทศ การเปิดประเทศครั้งนี้จึงไม่ใช่แค่การรับเอาทุนต่างประเทศเข้ามาเท่านั้น แต่ยังหมายถึงการนำเอาทรัพยากร เทคโนโลยี การจัดการและทักษะความรู้เข้ามาเพื่อพัฒนาประเทศด้วย นอกจากนี้ เพื่อให้สอดคล้องกับการเปิดประเทศ นโยบายต่างประเทศของจีนจึงมุ่งเน้นไปที่การผูกมิตรกับประเทศต่าง ๆ ทั้งการกระชับความสัมพันธ์และการร่วมมือกับประเทศกำลังพัฒนาหลายประเทศ อีกทั้งในที่ประชุมผู้นำจีนยังแถลงถึงความต้องการสันติภาพในสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศเพื่อเป็นสิ่งสนับสนุนต่อการพัฒนาประเทศ โดยกล่าวว่าสิ่งนี้จะเอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาทั้งในประเทศจีนเองและประเทศต่าง ๆ เพราะหากไม่มีสันติภาพ การพัฒนา ก็จะดำเนินไปได้อย่างยากลำบาก (China's National English News Weekly, 2011)

นโยบายการเปิดประเทศของจีนเพื่อรับเอากลุ่มทุนจากต่างประเทศมาขับเคลื่อนการพัฒนาภายในประเทศ ขณะเดียวกันการโปรโมทการพัฒนาเศรษฐกิจก็เป็นการส่งเสริมนโยบายด้านสันติภาพในสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศด้วยเช่นกัน เมื่อพิจารณาการใช้ economic statecraft ของจีนตามแนวคิดของ Baldwin จะพบว่าจีนได้ใช้ economic statecraft มาแล้วในหลายรูปแบบ โดยมักจะเป็นรูปแบบของการใช้เศรษฐกิจเพื่อช่วยบรรลุนโยบายของจีนเองมากกว่ารูปแบบการใช้เศรษฐกิจเพื่อแสดงอิทธิพลในเวทีระหว่างประเทศ เช่น การปฏิรูปเศรษฐกิจภายในประเทศเพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายการเปิดประเทศเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาและความทันสมัย และการมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจมากกว่าสร้างความหวาดระแวงทางการทหารเพื่อกระชับความสัมพันธ์และร่วมมือกับประเทศกำลังพัฒนาหลายประเทศ นโยบายเหล่านี้

นอกจากจะทำให้จีนสามารถพัฒนาประเทศให้ทันสมัยแล้ว ยังทำให้ภาพลักษณ์ของจีนในเวทีระหว่างประเทศเป็นภาพลักษณ์ในเชิงสันติภาพอีกด้วย จีนเองจึงสามารถกล่าวได้ว่าตนเป็นประเทศที่ต้องการสันติภาพในสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศเพื่อให้เอื้อต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ ทั้งเศรษฐกิจของตนเองและเศรษฐกิจของประเทศกำลังพัฒนาในหลาย ๆ ประเทศ (China's National English News Weekly, 2011) นอกจากนี้การพัฒนาเศรษฐกิจของจีนยังช่วยให้ระบอบการปกครองสังคมนิยมของจีนมีความเข้มแข็งมากยิ่งขึ้น เพราะความล้มเหลวทางเศรษฐกิจจะเป็นปัญหาต่อการดำรงอยู่ของระบอบสังคมนิยมของจีน รวมไปถึงความแข็งแกร่งทางเศรษฐกิจจะช่วยให้จีนพร้อมต่อสถานการณ์ต่าง ๆ เช่น ความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตอีกด้วย (China's National English News Weekly, 2011) นโยบายเหล่านี้ จึงสามารถพิจารณาได้ว่าแต่ละนโยบายถือเป็นหนึ่งในรูปแบบของการใช้ economic statecraft ของจีน โดยปรากฏในรูปแบบนโยบายเศรษฐกิจต่างประเทศ, รูปแบบการใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจ และรูปแบบของสงครามเศรษฐกิจ (Baldwin, 1985, pp. 33-40)

จะเห็นได้ว่าในช่วงต้นทศวรรษ 1980 ที่จีนมุ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจ จีนใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจเพื่อบรรลุนโยบายเกี่ยวกับการมุ่งพัฒนาประเทศเป็นหลัก ซึ่งมีความแตกต่างจากแนวคิดของ Baldwin ที่นำเสนอการใช้ปัจจัยเศรษฐกิจของตนเพื่อที่จะเข้าไปมีอิทธิพลในอีกรัฐหนึ่ง อย่างไรก็ตาม economic statecraft สามารถสนับสนุนภาพลักษณ์ของจีนในเชิงบวกได้เป็นอย่างดี การใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจในช่วงที่จีนให้ความสำคัญกับการพัฒนานี้ ก็ทำให้จีนก้าวขึ้นมา มีอำนาจทางเศรษฐกิจได้ในภายหลัง และในช่วงที่จีนมีอำนาจทางเศรษฐกิจมากขึ้นนี้ จีนก็ได้ใช้ศักยภาพทางเศรษฐกิจในการสร้างคุณูปการกับรัฐต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การที่จีนไม่ลดค่าเงินหยวนในช่วงวิกฤติเศรษฐกิจเอเชีย ปี ค.ศ. 1997 ทำให้ภาพลักษณ์ของจีนกลายเป็นมหาอำนาจที่มีความรับผิดชอบต่อภูมิภาค (Lai, 2018)

เศรษฐกิจของจีนจึงทำให้ภาพลักษณ์ของจีนในเวทีระหว่างประเทศดีขึ้น อันส่งผลต่อความเชื่อมั่นทางการค้า การลงทุน การดำเนินโครงการหรือความร่วมมือต่าง ๆ ระหว่างจีนกับประเทศในภูมิภาคเอเชีย ไม่ว่าจะเป็น AIB, One Belt One Road หรือการสนับสนุนทางการเงินเพื่อการพัฒนาต่าง ๆ รวมไปถึงความร่วมมือระดับทวิภาคีกับประเทศต่าง ๆ ตามที่กล่าวข้างต้น ซึ่งท้ายที่สุดก็เป็นการสนับสนุนการเรืองอำนาจโดยสันติของจีน

นอกจากการพัฒนาเศรษฐกิจของจีนจะทำให้จีนขึ้นมามีอำนาจแล้ว การใช้ economic statecraft โดยการสร้างคุณูปการทางเศรษฐกิจของจีนเมื่อจีนมีอำนาจทางเศรษฐกิจยังช่วยทำให้จีนดูเป็นชาติที่เรืองอำนาจโดยสันติด้วยเช่นกัน แต่ในขณะเดียวกัน economic statecraft ของจีนกลับไม่ได้ปรากฏในรูปแบบของการใช้เศรษฐกิจเพื่อพัฒนาประเทศตนเองหรือสร้างคุณูปการให้กับภูมิภาคเท่านั้น กรณีศึกษาที่งานชิ้นนี้หยิบยกมาจะกล่าวถึงรูปแบบการใช้เศรษฐกิจเพื่อแสดงอิทธิพลต่อประเทศคู่พิพาท ซึ่งจะกล่าวถึงในหัวข้อต่อ ๆ ไป

2. การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันทางเศรษฐกิจและการต่อรอง

การใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจในการดำเนินนโยบายของจีนไม่เพียงปรากฏในการสร้างคุณูปการทางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังปรากฏในการสร้างการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันทางเศรษฐกิจกับประเทศต่าง ๆ และการพึ่งพานี้ก็นำไปสู่การได้ผลประโยชน์ร่วมกัน เช่น การพึ่งพาทางการค้า การลงทุน และการท่องเที่ยว อย่างไรก็ตามการพึ่งพาที่ไม่เท่าเทียมกันก็อาจทำให้รัฐที่มีศักยภาพทางเศรษฐกิจสูง และพึ่งพาการค้าน้อยกว่าสามารถแสวงหาอิทธิพลต่อรัฐที่ต้องพึ่งพามากกว่า โดย Hirschman (1945) ที่ศึกษาเกี่ยวกับการใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจในบริบทของการพึ่งพาที่ไม่เท่าเทียมได้กล่าวว่า เครื่องมือทางเศรษฐกิจมักจะถูกใช้กับรัฐที่ได้รับผลประโยชน์ทางการค้าที่ไม่เท่าเทียมกับอีกรัฐหนึ่ง (p. 13) ซึ่งหากกำหนดให้รัฐ A คือรัฐที่มีศักยภาพทางเศรษฐกิจสูง รัฐ B คือรัฐที่ต้องพึ่งพาการค้ากับรัฐ A การที่รัฐ A ใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจจึงเป็นไปเพื่อ

การแสวงหาสิทธิพลในรัฐ B ซึ่งเงื่อนไขที่ยังคงทำให้การค้าดำเนินต่อไปได้โดยมีข้อแม้ว่ารัฐ B จะต้องยอมอยู่ภายใต้สิทธิพลของรัฐ A มีทั้งหมด 3 กรณี (pp. 17-29) ดังนี้

2.1 กรณีผลประโยชน์จากการค้าที่รัฐ B ได้จากรัฐ A ผลประโยชน์ในทฤษฎี Hirschman ที่ความถึงระดับของการพึ่งพาการค้าต่างประเทศ โดย Hirschman ได้อ้างถึงแนวคิดดั้งเดิมของ Alfred Marshall ว่าการนำเข้าสินค้ามาก เป็นภาวะของการพึ่งพาการค้าต่างประเทศมาก หากการค้าถูกยกเลิกก็ต้องผลิตสินค้าขึ้นเอง กรณีนี้หากรัฐ B นำเข้าสินค้าจากรัฐ A มาก ย่อมส่งผลให้รัฐ A มีอิทธิพลเหนือกว่ารัฐ B ได้ วิธีการที่จะเพิ่มระดับของการพึ่งพาเพื่อให้รัฐ B พึ่งพารัฐ A มากยิ่งขึ้น อาจเป็นไปได้ตั้งแต่การที่รัฐ A ปรับเปลี่ยนการค้าให้สอดคล้องกับความต้องการของรัฐ B, การมีข้อมูลว่าควรจะส่งออกสินค้าอะไรไปให้รัฐ B ไปจนถึงการพัฒนาศักยภาพของรัฐ A ให้เป็นผู้ค้ารายเดียวจนสามารถผูกขาดการค้ากับรัฐ B ได้ ดังนั้นเมื่อเกิดการพึ่งพาที่ไม่เท่าเทียมกันเช่นนี้แล้ว รัฐ A จึงสามารถใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจในการต่อรองต่อรัฐ B ได้

2.2 กรณีผลกระทบจากการรบกวนทางการค้า การที่รัฐ A ใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจต่อรัฐ B เพื่อรบกวนการค้าในกรณีที่รัฐ B ไม่ยอมเชื่อฟังรัฐ A การรบกวนทางการค้านี้จะทำให้เกิดผลกระทบ 2 อย่าง คือ (1) ทำให้รัฐ B ขาดรายได้จากการค้า (2) ทำให้รัฐ B เกิดความยากลำบากในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อตอบสนองต่อการค้าของตนเอง สำหรับแนวคิดดั้งเดิม หากรัฐ A ยุติการค้ากับรัฐ B ซึ่งพึ่งพาการนำเข้าจากรัฐ A มาก เมื่อถูกยุติการค้าในทันทีทันใดก็จะได้รับความเสียหายมากและไม่สามารถผลิตเพื่อส่งออกเองได้ แต่รัฐ A ก็จะได้รับประโยชน์ทางการค้าด้วยเช่นกัน สำหรับแนวคิดสมัยใหม่นั้น มุ่งเน้นไปที่การสร้างอิทธิพล เพราะแม้ว่ารัฐ A จะขาดรายได้จากการยุติการค้าด้วยเช่นกัน แต่ก็ดูเหมือนว่าความเสียหายที่เกิดขึ้นในรัฐ B จะสร้างความพึงพอใจให้กับรัฐ A จนสามารถทำให้รัฐ A มองข้ามประเด็นเรื่องการสูญเสียผลประโยชน์ทางการค้าของตัวเองไปได้ โดยความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

หลังจากที่รัฐ A ยุติการค้ามีโอกาสดังนี้ (1) รัฐ B ต้องผลิตสินค้าเองภายในประเทศหรือหาสินค้าอื่นมาทดแทนการนำเข้า (2) รัฐ B ต้องจ้างงานใหม่ ค้นหาปัจจัยการผลิตใหม่ในอุตสาหกรรมส่งออก (3) รัฐ B ต้องใช้ทรัพยากรเดิมหรือทรัพยากรตามที่รัฐมีในการผลิตสินค้าใหม่ รวมไปถึงการปรับตัวของแรงงานเดิมในงานใหม่ (4) รัฐ B ต้องย้ายฐานการผลิตกลับมาผลิตในประเทศ ทำให้เสียโอกาสในฐานการผลิตที่มีความชำนาญอยู่ก่อนแล้ว ดังนั้นหากรัฐ B ไม่ยอมตกลงอยู่ภายใต้อิทธิพล รัฐ A ก็จะใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจจรรยาบรรณการค้า ซึ่งหากเป็นเช่นนั้นในท้ายที่สุดรัฐ B ก็จะต้องเผชิญกับความเสียหายตามที่กล่าวข้างต้น

2.3 กรณีที่เกิดผลประโยชน์ทางอ้อม หากรัฐ B ซึ่งพึ่งพาการค้ากับรัฐ A เชื้อเพลิงและยอมตกลงอยู่ภายใต้อิทธิพลของรัฐ A รัฐ B ก็จะได้ผลประโยชน์ทางการค้าตามที่รัฐ A จัดสรรให้ โดยรัฐ B จะได้สินค้าที่นำเข้าจากรัฐ A เข้ามาในกระบวนการผลิต เมื่อผลิตเพื่อบริโภคภายในรัฐ B หรือผลิตเพื่อส่งออกไปยังรัฐอื่น ๆ การผลิตนี้ก็จะเกิดผลประโยชน์ขึ้นต่อรัฐ B และเกิดการนำเข้าสินค้ามากขึ้นจากรัฐ A เพื่อการผลิตในรัฐ B ซึ่งการนำเข้าสินค้าที่มากขึ้นนี้ก็เป็นผลประโยชน์ทางอ้อมต่อรัฐ A เองที่ได้ประโยชน์จากการส่งออกสินค้าที่มากขึ้นไปยังรัฐ B ด้วยเช่นกัน ดังนั้น หากรัฐ B ยอมตกลงอยู่ภายใต้อิทธิพลของรัฐ A การใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจในเชิงลบก็จะไม่เกิดขึ้น และยังเกิดผลประโยชน์ต่อทั้งสองฝ่ายด้วย

แม้ว่าการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันจะก่อให้เกิดผลประโยชน์ในเชิงบวกต่อทั้งสองฝ่าย เมื่อพิจารณางานของ Hirschman จะพบว่าในความเป็นจริงแล้วการใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจในการแสวงหาอิทธิพลเป็นปัจจัยที่สำคัญกว่าความต้องการการพึ่งพา และเมื่อมองในมุมมองของ Baldwin ก็พบว่างานของ Hirschman เป็นการใช้อำนาจทางการเมืองในการแสวงหาอิทธิพลโดยมุ่งเน้นไปที่รูปแบบของการแทรกแซงทางเศรษฐกิจ, สงครามเศรษฐกิจ และการข่มขู่ทางเศรษฐกิจ

จากเงื่อนไขข้อ 3 ของ Hirschman ที่ว่าด้วยการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันจะก่อให้เกิดผลประโยชน์ในเชิงบวกต่อทั้งสองฝ่าย Wagner (1988) จึงนำงานของ

Hirschman มาพัฒนาต่อในบริบทของการต่อรอง เพราะในภาวะของการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน แม้จะเป็นการพึ่งพาที่ไม่เท่าเทียมกัน แต่การใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจในเชิงลบต่อรัฐ B ก็ส่งผลเสียย้อนกลับมาที่รัฐ A ด้วยเช่นกัน โดยหากรัฐ A ใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจเพื่อรบกวนผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นในรัฐ B รัฐ A ก็จะไม่ได้รับผลประโยชน์ทางอ้อมซึ่งเป็นบริบทที่ตรงข้ามกับเงื่อนไขที่ 3 ของ Hirschman ดังนั้นรัฐที่จะใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจในการต่อรองใด ๆ ก็ตาม จำเป็นต้องชั่งน้ำหนักให้ดีว่าการใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจในการต่อรอง จะสร้างความพึงพอใจที่เพียงพอต่อการลงทุนใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจ เพราะนอกจากจะมีต้นทุนที่ใช้ในเครื่องมือทางเศรษฐกิจแล้ว อาจเกิดผลกระทบในเชิงลบอื่น ๆ ตามมาอีกได้

ในงานของ Hirschman ได้ใช้กรอบแนวคิดดังกล่าวในการพิจารณาระบบการค้าของเยอรมันภายใต้การปกครองของนาซี ซึ่งช่วงเวลาขณะนั้นเยอรมันได้ประโยชน์จากการค้าระหว่างประเทศโดยนำเข้าสินค้าเกษตร (ฝ้าย) และส่งออกสินค้าอุตสาหกรรม (แร่) กับกลุ่มประเทศในภูมิภาคยุโรปตะวันออก อีกทั้งยังโน้มน้ำหนักประเทศเหล่านั้นให้คงการค้ากับเยอรมันโดยการสนับสนุนให้ประเทศเหล่านั้นลงทุนกับภาคการเกษตร ซึ่งเยอรมันให้การรับรองว่าจะนำเข้าผลิตผลจากการเกษตรเหล่านั้น Hirschman จึงพิจารณาว่า หากเยอรมันยุติการค้ากับกลุ่มประเทศในภูมิภาคยุโรปตะวันออก ประเทศเหล่านี้ก็จะได้รับผลกระทบอันเกิดจากการพึ่งพาที่ไม่เท่าเทียม (Hirschman, 1945, pp. 37-39) ในขณะที่งานของ Wagner ได้ยกตัวอย่างว่า การที่สหรัฐอเมริกากดดันสหภาพโซเวียตโดยการขายข้าวสาลีให้แก่สหภาพโซเวียตยากขึ้นนั้น ไม่ใช่แค่ว่าสหรัฐอเมริกาต้องพิจารณาผู้ขายข้าวสาลีอื่น ๆ ให้แก่สหภาพโซเวียตเท่านั้น แต่สหรัฐอเมริกาต้องพิจารณาผลกระทบจากการเมืองระหว่างประเทศของผู้ผลิตข้าวสาลีในสหรัฐอเมริกาเอง และความอ่อนแอของผู้บริโภคข้าวสาลีในสหภาพโซเวียตด้วย (Wagner, 1988)

จากบริบทที่ Hirschman และ Wagner ได้ยกมาศึกษาโดยพิจารณาผ่านกรอบแนวคิดที่ 2 ท่านได้อธิบายไว้ งานชิ้นนี้ได้นำกรอบแนวคิดดังกล่าวมาพิจารณาในบริบทของจีนโดยพบว่า การเรื่องอำนาจโดยสันติผ่านการพัฒนาเศรษฐกิจและการสร้างคุณูปการทางเศรษฐกิจ ได้ก่อให้เกิดความสัมพันธ์กับรัฐต่าง ๆ ในบริบทของการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน อย่างไรก็ตามเมื่อเศรษฐกิจของจีนพัฒนารุดหน้ามากขึ้น การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันพัฒนาไปเป็นการพึ่งพาที่ไม่เท่าเทียมกัน ประกอบกับการคำนึงถึงผลประโยชน์แห่งชาติเป็นสำคัญ การใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจในการต่อรองระหว่างประเทศจึงปรากฏในบริบทของข้อพิพาท การใช้ economic statecraft ของจีนจึงไม่ใช่รูปแบบของการใช้เศรษฐกิจเพื่อช่วยบรรลุนโยบายภายในประเทศของจีนเองแต่เพียงเท่านั้นอีกต่อไป การใช้ economic statecraft ของจีนเพื่อแสดงอิทธิพลต่ออีกรัฐหนึ่งตามแนวคิดที่ Baldwin ได้อธิบายไว้จึงเริ่มปรากฏให้เห็นในสภาพแวดล้อมเช่นนี้ และการใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจนี้ไม่เพียงส่งผลต่อภาพลักษณ์ของจีนเท่านั้น แต่ยังทำให้ประเทศคู่พิพาทมีท่าทีที่ตอบโต้กับการใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจของจีนด้วย ดังกรณีศึกษาที่จะกล่าวต่อไป

กรณีศึกษาข้อพิพาทระหว่างจีนกับญี่ปุ่นประเด็นเกาะเซนกากุ

1. การพึ่งพาทางเศรษฐกิจระหว่างจีนกับญี่ปุ่น

ในส่วนนี้จะเก็ร็นำถึงความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับญี่ปุ่นก่อนที่จะเข้าประเด็นข้อพิพาทระหว่างจีนกับญี่ปุ่นประเด็นเกาะเซนกากุ แม้ข้อพิพาทนี้เป็นข้อพิพาทหนึ่งที่สะท้อนความบาดหมางระหว่างจีนกับญี่ปุ่น แต่ในความเป็นจริงแล้วทั้งจีนและญี่ปุ่นต่างก็มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ดีต่อกัน มิใช่ว่าจะหยิบยกประเด็นดังกล่าวมาสร้างความบาดหมางซึ่งกันและกันอยู่ตลอดเวลา ญี่ปุ่นเคยทำสงครามรุกรานจีนในปี ค.ศ. 1894-1895 และจีนก็ประกาศเข้าร่วมสงครามต่อต้านญี่ปุ่นในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ทว่าหลังจากนั้น ปี ค.ศ. 1972 จีนได้สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับ

ญี่ปุ่น อันส่งผลให้เศรษฐกิจของทั้งสองประเทศเติบโตขึ้นจากการพัฒนาาร่วมกัน (Dundon, 2014, p. 25)

จีนมีนโยบายที่มุ่งพัฒนาประเทศและมุ่งสร้างสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศ ขณะเดียวกันนโยบายของญี่ปุ่นก็กล่าวถึงการให้การสนับสนุนความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับจีน สนับสนุนการเจรจาต่าง ๆ เพื่อความมั่นคง การแลกเปลี่ยนในระดับสูง การให้ความสำคัญกับภูมิภาคเพื่อรักษาเสถียรภาพและความรุ่งโรจน์ให้กับภูมิภาค (Japan's Ministry of Foreign Affairs, 2012) ทั้งสองประเทศมีความร่วมมือต่าง ๆ อันเป็นสิ่งที่ช่วยกระชับความสัมพันธ์ เช่น ความร่วมมือและการแลกเปลี่ยนทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ความร่วมมือและการแลกเปลี่ยนทางการทหาร ความร่วมมือทางเศรษฐกิจ การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม การเยือนของผู้นำระหว่างสองประเทศและราชวงศ์ก็ยังมีปรากฏให้เห็นอยู่อย่างต่อเนื่อง (China's Ministry of Foreign Affairs, n.d.a)

ในด้านเศรษฐกิจ จีนมีนโยบายการค้าที่สอดคล้องกับระบบการค้าระหว่างประเทศ จีนยังคงมุ่งให้ความสำคัญกับการส่งออก การลดค่าเงินเพื่อกระตุ้นการส่งออกและสนับสนุนระบบการค้าโลกที่กำลังฟื้นตัวจากวิกฤติเศรษฐกิจโลกในปี ค.ศ. 2008 ทั้งยังมีนโยบายต่อต้านการคุ้มครองทางการค้า (Protectionism) ซึ่งเป็นหลักการเช่นเดียวกับองค์การการค้าโลก (China Uses Rules on Global Trade to Its Advantage, 2010) ขณะที่ญี่ปุ่นเผชิญกับวิกฤติเศรษฐกิจโลกในปี ค.ศ. 2008 และเหตุแผ่นดินไหวในปี ค.ศ. 2011 นโยบายการค้าของญี่ปุ่นจึงมุ่งเน้นไปที่การฟื้นตัวทางการค้าและเศรษฐกิจ จีนเองก็ได้เข้ามามีส่วนร่วมช่วยเหลือญี่ปุ่นในการนี้ด้วยเช่นกัน (Drifte, 2013) จีนกับญี่ปุ่นจึงมีความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างกันอย่างเหนียวแน่น เช่น ในด้านการค้า ทั้งสองประเทศต่างก็เป็นแหล่งตลาดนำเข้าสินค้าที่สำคัญที่สุดของกันและกัน ญี่ปุ่นคือตลาดส่งออกที่สำคัญของจีนในลำดับที่ 3 (อันดับที่ 1 และ 2 คือ สหรัฐอเมริกา

และฮ่องกง ตามลำดับ) และจีนก็เป็นตลาดส่งออกที่สำคัญของญี่ปุ่นในลำดับที่ 2 (อันดับที่ 1 คือ สหรัฐอเมริกา) (Thailand's Department of International Trade Promotion, n.d.) ข้อมูลจากกระทรวงการคลังของญี่ปุ่นเผยว่าในปี ค.ศ. 2017 การส่งออกของญี่ปุ่นไปยังจีนมีมูลค่า 14,889,706 ล้านดอลลาร์ (ประมาณ 136,570 ล้านดอลลาร์สหรัฐ) ขณะที่การนำเข้าของญี่ปุ่นจากประเทศจีนมีมูลค่า 18,459,259 ล้านดอลลาร์ (ประมาณ 169,310 ล้านดอลลาร์สหรัฐ) ส่งผลให้จีนได้ดุลการค้าจากญี่ปุ่นเป็นมูลค่าประมาณ 32,740 ล้านดอลลาร์สหรัฐ (Japan's Ministry of Finance, n.d.)

ในด้านการลงทุน องค์การส่งเสริมการค้าต่างประเทศของญี่ปุ่น (Japan External Trade Organization: JETRO) เผยข้อมูลการลงทุนว่าในปี ค.ศ. 2017 จีนเป็นประเทศอันดับ 4 ที่ได้รับเงินลงทุนต่างประเทศจากญี่ปุ่น (อันดับ 1-3 คือ สหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร และเนเธอร์แลนด์ ตามลำดับ) โดยมูลค่าการลงทุนของญี่ปุ่นในประเทศจีนอยู่ที่ 9,679 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ซึ่งเป็นร้อยละประมาณ 5.7 ของการออกไปลงทุนต่างประเทศทั้งหมด ในปีเดียวกันนี้ จีนเป็นประเทศอันดับ 7 ที่เข้ามาลงทุนในประเทศญี่ปุ่น (อันดับ 1-6 คือ สหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส เนเธอร์แลนด์ สิงคโปร์ สวิตเซอร์แลนด์ และเกาหลีใต้ ตามลำดับ) โดยมูลค่าการลงทุนของจีนในญี่ปุ่นอยู่ที่ 966 ล้านดอลลาร์สหรัฐ ซึ่งเป็นร้อยละประมาณ 5.1 ของการรับการลงทุนจากต่างประเทศทั้งหมด (Japan's External Trade Organization, n.d.)

ตารางที่ 1 มูลค่าการค้าและการลงทุนระหว่างจีนกับญี่ปุ่น

ปี	การส่งออก	การนำเข้า	การลงทุนในจีน	การลงทุนในญี่ปุ่น
2007	116,709	136,676	6,218	15
2008	117,717	134,812	6,496	37
2009	93,044	103,955	6,899	-137
2010	118,951	121,927	7,252	314
2011	117,283	133,098	12,649	109

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ปี	การส่งออก	การนำเข้า	การลงทุนในจีน	การลงทุนในญี่ปุ่น
2012	104,620	136,706	13,479	72
2013	114,766	160,533	9,104	140
2014	121,641	174,318	10,889	767
2015	120,203	176,612	10,011	636
2016	112,368	154,706	9,453	-93
2017	136,570	169,310	9,679	966

หมายเหตุ. หน่วย: ล้านดอลลาร์สหรัฐ

ที่มา Japan's External Trade Organization, Japan's Ministry of Finance (n.d.)

ในด้านประชากรและการท่องเที่ยว ประชาชนชาวจีนที่อาศัยอยู่ในญี่ปุ่นมีจำนวน 519,561 คน ขณะที่ประชาชนชาวญี่ปุ่นอาศัยอยู่ในจีนมีจำนวน 114,899 คน (Japan's Ministry of Foreign Affairs, 2012) ข้อมูลจาก JTB Tourism Research & Consulting Co. เผยว่าในปี ค.ศ. 2017 มีประชาชนชาวจีนเข้ามาท่องเที่ยวญี่ปุ่นถึง 7,355,818 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 25.6 จากนักท่องเที่ยวต่างประเทศทั้งหมด (JTB Tourism Research & Consulting Co., n.d.) ขณะที่ในปี ค.ศ. 2015 มีประชาชนชาวญี่ปุ่นไปท่องเที่ยวที่จีนประมาณ 2.5 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละประมาณ 15.4 จากการท่องเที่ยวต่างประเทศทั้งหมด (World Tourism Organization, n.d.)

เนื่องด้วยลักษณะภูมิประเทศของทั้งสองที่อยู่ใกล้เคียงกัน ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับญี่ปุ่นจึงมีมานานตั้งแต่ยุคโบราณกาล แต่สิ่งที่เป็อุปสรรคต่อการพัฒนาความสัมพันธ์คือประเด็นความขัดแย้งทางประวัติศาสตร์ เช่น กรณีพิพาทเกาะเซนกากุ บริเวณเกาะมีทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญและทั้งสองฝ่ายต่างก็แสวงหาความชอบธรรมในการครอบครองเกาะ ในความเป็นจริงแล้วข้อพิพาทนี้ยังคงปรากฏอยู่ตลอดเวลาแม้ในช่วงที่ความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับญี่ปุ่นดำเนินไปได้ด้วยดี ในอดีตนั้น

จีนมองว่าการพัฒนาภายในประเทศจีนเองเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องกระทำโดยเร่งด่วน โดยเฉพาะในช่วงตอนต้นของกรริเริ่มพัฒนาเศรษฐกิจ แม้จะเกิดข้อพิพาทเซนกากู จีนก็ยังมองการพัฒนาเศรษฐกิจของญี่ปุ่นเป็นแบบอย่างในการศึกษา ดังปรากฏในถ้อยแถลงของประธานาธิบดีเจียงเจ๋อหมินของจีนว่า “การพัฒนาเศรษฐกิจที่รวดเร็วไปมากอันเป็นเหตุที่สามารถดึงดูดประเทศต่าง ๆ เข้ามาในญี่ปุ่น ได้ทำให้จีนต้องแสวงหาประสบการณ์และเรียนรู้จากญี่ปุ่น” (Sanger, 1992)

2. การเรียกร่องสิทธิ์ในการครอบครองเกาะเซนกากูของทั้งสองฝ่าย

ที่มา Playing chicken in the East China Sea (2013)

รูปที่ 1 ที่ตั้งของเกาะเซนกากู

จีนอ้างว่าเกาะเซนกากูเป็นของจีน ไม่ว่าจะพิจารณาในแง่ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ หรือทางกฎหมายก็ตาม โดยบรรพบุรุษของจีนค้นพบและตั้งชื่อเกาะนี้ว่า เกาะเตียวหยูเนื่องจากเป็นเกาะที่ทำการประมงเป็นหลัก ตามบันทึกทางประวัติศาสตร์ที่เก่าแก่ที่สุดในปี ค.ศ. 1403 ในช่วงราชวงศ์หมิง หนังสือบันทึกการเดินทางชื่อ Shun Feng Xiang Song ระบุว่าเกาะนี้ถูกค้นพบระหว่างการเดินทางท่องเที่ยวเล จีนใช้เกาะนี้

เป็นสถานที่ป้องกันการรุกรานจากโจรสลัดญี่ปุ่นในช่วงต้นราชวงศ์หมิง ถัดมาจนมาถึงราชวงศ์ชิง การป้องกันนี้ก็ยังคงอยู่และจีนยังกำหนดให้เกาะนี้อยู่ภายใต้การปกครองของไต้หวัน ซึ่งข้อมูลเหล่านี้ก็ปรากฏอยู่ในเอกสารราชการของราชวงศ์ชิง (The State Council of the People's Republic of China, 2012) จนกระทั่งสงครามระหว่างจีนกับญี่ปุ่นในปี ค.ศ. 1894-1895 ญี่ปุ่นบังคับให้จีนลงนามในสนธิสัญญาที่ไม่เป็นธรรม (Shimonoseki) ทำให้เกาะนี้ถูกยึดรวมอยู่กับไต้หวัน (ซึ่งญี่ปุ่นเรียกว่า Formosa) ต่อมาในปี ค.ศ. 1941 จีนประกาศเข้าร่วมสงครามเพื่อต่อต้านญี่ปุ่น นั่นทำให้ปฏิญญาไคโรที่ออกในปี ค.ศ. 1943 กำหนดให้ญี่ปุ่นคืนดินแดนทั้งหมดที่เคยยึดจากจีนเช่นแมนจูเรีย และไต้หวัน ดังนั้นสิทธิในการครอบครองเกาะดังกล่าวจึงควรเป็นของจีน (The State Council of the People's Republic of China, 2012)

ทางฝั่งญี่ปุ่นเองก็อ้างว่าเกาะนี้เป็นของญี่ปุ่น โดยอ้างว่าตามสนธิสัญญาสันติภาพซานฟรานซิสโกในปี ค.ศ. 1951 เกาะนี้ไม่ได้อยู่ในข้อตกลงตามสนธิสัญญาดังกล่าว และได้รับการแบ่งเขตตามกฎหมายภายหลังสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 ในแง่ประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นก็อ้างว่าเกาะนี้เป็นส่วนหนึ่งของเกาะ Nansei Shoto ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของญี่ปุ่น โดยในปี ค.ศ. 1885 ทางกรญี่ปุ่นได้มอบหมายให้เจ้าหน้าที่จากโอกินาวามาตรวจสอบเกาะจนมั่นใจแล้วว่าเกาะนี้เป็นเกาะร้างและไม่มีสัญญาณใด ๆ เลยที่บ่งบอกว่าอยู่ภายใต้การดูแลของราชวงศ์ชิงของจีน เมื่อเป็นเช่นนี้ทางการญี่ปุ่นจึงเข้าควบคุมเกาะให้กลายเป็นดินแดนของญี่ปุ่นอย่างเป็นทางการ ยิ่งไปกว่านั้นตอนที่ญี่ปุ่นยึดไต้หวันตามสนธิสัญญา Shimonoseki เกาะนี้ก็ไม่ได้ระบุว่าเป็นส่วนหนึ่งของไต้หวัน เมื่อผนวกกับการที่จีนไม่ได้แสดงท่าทีคัดค้านว่าเกาะนี้ไม่ได้อยู่ในข้อตกลงตามสนธิสัญญาสันติภาพซานฟรานซิสโก ก็เป็นที่ชัดเจนแล้วว่าจีนไม่ได้ตระหนักว่าเกาะนี้เป็นส่วนหนึ่งของไต้หวัน (Japan's Ministry of Foreign Affairs, 2013)

ความสำคัญของเกาะเซนกากุไม่ได้ถูกพูดถึงในแง่ของกรรมสิทธิ์ในการครอบครอง เกาะเท่านั้น แต่บริเวณเกาะยังมีทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญได้แก่ ก๊าซธรรมชาติ น้ำมัน และสัตว์น้ำที่มีความสำคัญต่อการประมง โดยก๊าซธรรมชาติและน้ำมันคาดว่าไม่ได้มีอยู่แค่ในบริเวณเกาะเท่านั้น แต่อาจพบได้ทั่วไปได้ทั้งทะเลรอบ ๆ บริเวณเกาะ หากเข้าถึงแหล่งทรัพยากรนี้ได้ก็จะเป็นประโยชน์ต่อเศรษฐกิจทั้งของจีนและญี่ปุ่น อีกทั้งในยุคสมัยปัจจุบันที่ตระหนักถึงวิกฤตการณ์ด้านอาหารของโลก สัตว์น้ำที่อยู่ในบริเวณนั้นก็มีความสำคัญต่อการประมงของทั้งสองประเทศเช่นกัน ในประเด็นด้านพลังงานนั้น คาดว่าอาจมีน้ำมันอยู่ในบริเวณนั้นสูงถึง 10,000-100,000 ล้านบาร์เรล จากการรายงานในปี ค.ศ. 1967 โดย ฮิโรชิ นิอิโนะ (Hiroshi Niino) และ K.O. Energy ก็ได้คาดว่าบริเวณนี้เป็นหนึ่งในบริเวณที่มีศักยภาพของทรัพยากรด้านพลังงานมากที่สุดในโลก แต่สามารถสำรวจได้เพียงเล็กน้อยเท่านั้น ต่อมาในปี ค.ศ. 1970 มิชิเฮ โยชิโนะ (Michihei Yoshino) นักธรณีวิทยา ก็คาดว่าบริเวณนี้เป็น 1 ใน 5 ของแหล่งผลิตน้ำมันที่ใหญ่ที่สุดในโลกด้วยเช่นกัน (Emmers, 2010, pp. 56-57)

พื้นที่แหล่งน้ำมันและก๊าซธรรมชาติที่ต่างฝ่ายต่างแย่งชิงกันนี้ จึงเป็นสิ่งยืนยันได้ว่าเกาะนี้จะเป็นตัวแปรสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงด้านพลังงานของญี่ปุ่น เช่นเดียวกับจีนที่ต้องการพลังงานเพื่อสนับสนุนต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1993 เป็นต้นมา จีนก็พึ่งพาการนำเข้าน้ำมันมาโดยตลอด และคาดว่าในปี ค.ศ. 2030 จีนจะต้องนำเข้าน้ำมันมากกว่าเดิมถึงร้อยละ 80 (Emmers, 2010, p. 57) และด้วยปริมาณของทรัพยากรด้านพลังงานที่มีในเกาะเซนกากุ ผนวกกับความจำเป็นที่จะต้องใช้พลังงานของทั้งสองประเทศ ข้อพิพาทระหว่างจีนกับญี่ปุ่นจึงยังคงปรากฏให้เห็น อย่างไรก็ตามความพยายามที่จะบรรเทาข้อพิพาทก็ปรากฏให้เห็นด้วยเช่นกัน โดยจีนและญี่ปุ่นมีแนวคิดเกี่ยวกับความร่วมมือเพื่อพัฒนาพื้นที่บริเวณเกาะเซนกากุ ร่วมกัน แนวคิดดังกล่าวเริ่มขึ้นตั้งแต่ปี ค.ศ. 2004 จนกระทั่งปี ค.ศ. 2008 ความร่วมมือดังกล่าวก็ยังไม่คืบหน้า เนื่องจากทั้งสองฝ่ายมองว่าความร่วมมือดังกล่าวอาจหมายถึงการยอมรับสิทธิ์ในการครอบครองเกาะของอีกฝ่าย (Emmers, 2010, p. 58)

3. เหตุการณ์ในปี ค.ศ. 2010 เรือประมงจีนชนเรือหน่วยยามฝั่งญี่ปุ่น

เหตุการณ์พิพาทระหว่างจีนกับญี่ปุ่นในประเด็นเกาะเซนกากุ ปี ค.ศ. 2010 เริ่มต้นในวันที่ 7 กันยายน 2010 เรือประมงจีน Minjinyu 5179 ซึ่งมีลูกเรือรวมกับตันทั้งหมด 15 คน ได้เข้าไปในน่านน้ำของเกาะเซนกากุ นอกจากนี้ยังมีเรือประมงจีนลำอื่น ๆ ในบริเวณด้วยเช่นกัน การที่เรือประมงจีนรุกล้ำน่านน้ำเกาะเซนกากุที่ญี่ปุ่นอ้างว่าเป็นของตน จึงทำให้เรือหน่วยยามฝั่งของญี่ปุ่น (Japanese Coast Guard Vessels) พยายามขับไล่เรือประมงจีนออกไป โดยมีเรือหน่วยยามฝั่งญี่ปุ่น 3 ลำ ขับไล่เรือ Minjinyu 5179 ระหว่างการขับไล่นั้น เรือ Minjinyu 5179 ได้ชนเรือหน่วยยามฝั่งญี่ปุ่น 2 ลำ เหตุการณ์นี้ทางฝ่ายญี่ปุ่นมองว่ากับตันเรือ Minjinyu 5179 ตั้งใจชนเรือหน่วยยามฝั่งของญี่ปุ่น อีกทั้งยังมีหลักฐานที่ว่ากับตันเรือ Minjinyu 5179 มีอาการเมาสุราและเป็นคนอารมณ์ร้อนอีกด้วย ขณะเดียวกันทางฝ่ายจีนก็อ้างว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนี้ เป็นเพราะเรือหน่วยยามฝั่งของญี่ปุ่นเข้ามาขับไล่เรือ Minjinyu 5179 ดังนั้น นี่จึงเป็นความผิดของเรือหน่วยยามฝั่งญี่ปุ่น (Drifte, 2013)

ภายหลังจากเหตุการณ์ชนเรือ ทางการญี่ปุ่นจับกุมตัวกับตันและลูกเรือ Minjinyu 5179 ไว้ทั้งหมด โดยกับตันเรือถูกตั้งข้อหาขัดขวางการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ญี่ปุ่น และทำการประมงผิดกฎหมาย จีนมองว่าการกระทำของญี่ปุ่นนี้ไม่ถูกต้องตามหลักการสนธิสัญญาการประมงในปี ค.ศ. 1997 ที่กำหนดให้ผู้กระทำผิดต้องถูกส่งตัวกลับไปยังประเทศ จึงเรียกร้องให้ญี่ปุ่นยุติการกระทำดังกล่าว แต่ญี่ปุ่นเพิกเฉยต่อข้อเรียกร้อง จากนั้น 2 วันถัดมาหลังเกิดเหตุการณ์ ทางการญี่ปุ่นได้ออกมาแถลงถึงความชอบธรรมในสิทธิบนเกาะเซนกากุของญี่ปุ่น เพื่อยืนยันว่าการจับกุมผู้กระทำผิดความผิดดังกล่าวเป็นไปอย่างถูกต้อง (Dundon, 2014, pp. 30-31) นอกจากนี้ยังมีผู้เชี่ยวชาญตีความคลิป์วิดีโอเหตุการณ์ชนเรือ ที่หลุดเผยแพร่โดยเจ้าหน้าที่เรือหน่วยยามฝั่งญี่ปุ่นว่า กับตันเรือตั้งใจจะขับเรือของตนให้ชนเรือหน่วยยามฝั่งของญี่ปุ่น และ

กับต้นเองก็ดูเหมือนว่าจะเมาสุราและมีบุคลิกเป็นคนอารมณ์ร้ายอีกด้วย (Drifte, 2013) วันที่ 13 กันยายน ญี่ปุ่นยังคงคุมตัวกัปตันไว้ แต่ปล่อยตัวลูกเรือทั้ง 14 คน ซึ่งในระหว่างวันที่ 8-19 กันยายน นั้น รัฐบาลจีนก็ได้เรียกทูตญี่ปุ่นเข้าไปพบถึง 6 ครั้ง เพื่อแสดงความไม่พอใจ และเรียกร้องให้ฝ่ายญี่ปุ่นปล่อยตัวคนของฝ่ายจีน (Drifte, 2013)

ทันทีที่เหตุการณ์เกิดขึ้น จีนได้ระงับการประชุมและการเจรจากับญี่ปุ่นทั้งหมด รวมไปถึงการเจรจาว่าด้วยความร่วมมือในการสำรวจก๊าซธรรมชาติในทะเลจีนตะวันออก และยังลดจำนวนนักท่องเที่ยวไปยังญี่ปุ่น อีกทั้งการแลกเปลี่ยนต่าง ๆ ระหว่างจีนกับญี่ปุ่นถูกยกเลิกทั้งหมด เช่น การเจรจาว่าด้วยถ่านหินและการร่วมพัฒนาก๊าซธรรมชาติ, การระงับการเยือนของรองประธานที่ประชุมสภาประชาชนแห่งชาติเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลทางด้านกฎหมายกับญี่ปุ่น ในวันที่ 15 กันยายน (China cancels politician's visit, 2010) การระงับคำเชิญนักเรียนญี่ปุ่นเพื่อเข้าร่วมงาน Shanghai World Expo ในวันที่ 21-24 กันยายน (Hagstom, 2012)

ยิ่งไปกว่านั้น วันที่ 23 กันยายน ทางการจีนได้ระงับการเดินเรือส่งออกสินค้าประเภทสินแร่ที่มีธาตุโลหะหายาก (Rare Earth Elements: REE) (Dundon, 2014, p. 31) ที่เป็นทรัพยากรสำคัญในการผลิตอุปกรณ์เทคโนโลยีขั้นสูงของญี่ปุ่น ซึ่งเกิดขึ้นในวันก่อนหน้าที่กัปตันจะถูกปล่อยตัวเพียงหนึ่งวัน (24 กันยายน) เมื่อจีนถูกตั้งคำถามถึงการระงับการส่งออก REE ณ การประชุม EU-China Business Summit ครั้งที่ 6 เวิน เจียเป่า (Wen Jiabao) นายกรัฐมนตรีจีนขณะนั้น กลับปฏิเสธถึงการใช้การระงับการส่งออก REE เพื่อเป็นเครื่องมือในการต่อรอง (Dundon, 2014, pp. 31-32) อย่างไรก็ตาม ก็ตาม แรงงานอุตสาหกรรมเหมืองแร่ของจีนให้ข้อมูลว่าทางการจีนไม่อนุญาตให้ทางบริษัทส่งออก REE ไปยังญี่ปุ่น แต่ยังคงอนุญาตให้ส่งออก REE ไปที่ฮ่องกง, สิงคโปร์ หรือสถานที่อื่น ๆ ได้ตามปกติ (Bradsher, 2010a) นั่นจึงทำให้การส่งออก REE ไปยังญี่ปุ่นมีปริมาณลดลงจากเดิม 1,780 เมตริกตันต่อเดือน เหลือเพียง 200-300 เมตริกตันต่อเดือน (Dundon, 2014, p. 28)

วันถัดมาหลังจากกัปตันเรือประมงจีนถูกปล่อยตัว Suzuki Toru เจ้าพนักงานอัยการเซตนาฮะ (Naha) ของญี่ปุ่น ก็ได้ออกมาแถลงถึงสาเหตุการปล่อยตัวกัปตันเรือประมงจีนว่า “เมื่อพิจารณาการจับกุมตัวกัปตันและผลกระทบต่อประชาชนชาวญี่ปุ่นรวมไปถึงความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจีนกับญี่ปุ่น การดำเนินการสอบสวน ในขณะที่กัปตันยังถูกจับกุมตัวไว้ในห้องขังเช่นนี้จึงไม่เหมาะสมเท่าไรนัก” (Hagstom, 2012) สำนักงานอัยการจึงใช้อำนาจในการปล่อยตัวดังกล่าว แต่ก็มีกรรกล่าวถึงอย่างแพร่หลายว่าการปล่อยตัวครั้งนี้ถูกแทรกแซงโดยรัฐบาลญี่ปุ่น โดยเฉพาะสมาชิกคณะรัฐมนตรี แต่ Sengoku Yoshito เลขาธิการใหญ่ของคณะรัฐมนตรี และ Kan Naoto นายกรัฐมนตรี ได้ออกมาปฏิเสธข้อมูลดังกล่าว (Hagstom, 2012) อย่างไรก็ตาม สื่อหลายสำนักได้รายงานว่าเจ้าพนักงานอัยการนี้ไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องในการสอบสวนคดีของกัปตันเรือจีนเลย (Hagstom, 2012) นั่นหมายถึงการจับกุมตัวและการปล่อยตัวกัปตันเรือจีน ไม่ได้ถูกดูแลโดยฝ่ายตุลาการของญี่ปุ่น แต่ถูกแทรกแซงโดยฝ่ายบริหารจากรัฐบาลญี่ปุ่น

หลังจากที่กัปตันเรือจีนถูกปล่อยตัว ทางฝ่ายจีนมองว่าเมื่อเหตุการณ์นี้เกิดขึ้นในบริเวณเกาะเซนกากุซึ่งถือเป็นพื้นที่ในกรรมสิทธิ์ของจีน ดังนั้นจีนจึงควรเรียกร้องให้ญี่ปุ่นแสดงคำขอโทษและร้องขอต่อการชดเชยที่ญี่ปุ่นทำกับกัปตันเรือจีนอย่างไม่ถูกต้อง ฝ่ายญี่ปุ่นปฏิเสธต่อข้อเรียกร้องของจีนทั้งหมดโดยอ้างว่าเกาะเซนกากุเป็นพื้นที่ในกรรมสิทธิ์ของญี่ปุ่น ดังนั้นข้อเรียกร้องดังกล่าวจึงไม่สมเหตุสมผลและทำให้ญี่ปุ่นไม่สามารถยอมรับข้อเรียกร้องดังกล่าวได้ (Hagstom, 2012) ขณะเดียวกัน วันที่ 27 กันยายน ญี่ปุ่นก็เรียกร้องกลับโดยขอให้จีนชดใช้ค่าเสียหายที่เกิดขึ้นจากการชนเรือมูลค่ากว่า 14.29 ล้านดอลลาร์ (Hagstom, 2012)

ด้วยสาเหตุที่ต่างฝ่ายต่างก็มองว่าเกาะเซนกากุเป็นของตนเอง แต่ละฝ่ายจึงมองว่าต้นตอของปัญหาทั้งหมดที่เกิดขึ้นเป็นความผิดของอีกฝ่าย ดังนั้นแม้การปล่อยตัว

กับต้นเรื่องเงินจะเกิดขึ้น ความขัดแย้งระหว่างทั้งสองประเทศก็ยังคงปรากฏอยู่ให้เห็น และการที่ต่างฝ่ายต่างก็มองว่าเกาะเซนกากุเป็นของตนเองนี้ แต่ละฝ่ายจึงกระทำการต่าง ๆ เพื่อแสดงให้เห็นถึงความชอบธรรมในการครอบครองเกาะ การกระทำเหล่านี้ส่งผลให้ให้สถานการณ์ย่ำแย่ลงอันนำไปสู่เหตุการณ์ความขัดแย้งอื่น ๆ อีกในอนาคต เช่น เหตุการณ์ในปี ค.ศ. 2012 ที่ทางการญี่ปุ่นประกาศซื้อเกาะเซนกากุจากเอกชนญี่ปุ่น (Drifte, 2013) หรือการที่รัฐบาลจีนส่งเรือลาดตระเวนเข้าไปในบริเวณเกาะเซนกากุ (A Chinese Leader Returns Amid Tumult, 2012) การใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจจึงยังคงปรากฏให้เห็นอยู่ แม้ว่าเหตุการณ์ในปี ค.ศ. 2010 จะจบลงแล้วก็ตาม

4. การใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจในการต่อรอง: สินแร่ที่มีธาตุโลหะหายาก (Rare Earth Elements: REE)

ตามที่กล่าวข้างต้นว่าทั้งสองประเทศต่างก็พึ่งพาอาศัยทางเศรษฐกิจซึ่งกันและกัน แต่การพึ่งพาที่ไม่เท่าเทียมกันได้เปิดโอกาสให้จีนซึ่งเป็นฝ่ายที่มีศักยภาพทางเศรษฐกิจสูงกว่าญี่ปุ่น สามารถใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจในการต่อรองข้อพิพาทได้ และตามที่ Hirschman กล่าวถึงกรณีผลประโยชน์จากการค้า วิธีการที่จะเพิ่มระดับของการพึ่งพาเพื่อให้ญี่ปุ่นพึ่งพาจีนมากยิ่งขึ้นนั่นก็คือการพิจารณาว่าควรจะส่งออกสินค้าอะไรไปให้ญี่ปุ่น ซึ่งในกรณีนี้ก็คือสินค้าประเภทสินแร่ที่มีธาตุโลหะหายาก (Rare Earth Elements: REE)⁴ โดยญี่ปุ่นเป็นประเทศอุตสาหกรรมเทคโนโลยีขั้นสูง จึงจำเป็นต้อง

---

⁴ สินแร่ที่มีธาตุโลหะหายาก (Rare Earth Elements: REE) เป็นแร่ที่ใช้ในกลุ่มอุตสาหกรรมเทคโนโลยีขั้นสูง และอุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์ที่ผลิตจากพลังงานสะอาด เพราะคุณสมบัติของแร่กลุ่มนี้มีคุณสมบัติในลักษณะที่เป็นแม่เหล็ก เรืองแสงได้ และมีความแข็งแรงทนทาน นอกจากนี้ยังสามารถนำไปใช้ในกระบวนการผลิตอาวุธ เพื่อเสริมความแข็งแกร่งของอาวุธโดยยังสามารถคงคุณสมบัติเดิมของอาวุธนั้น ๆ ไว้ REE ประกอบไปด้วยธาตุที่อยู่ในหมู่แลนทาไนด์ (lanthanide) 15 ชนิด ได้แก่ lanthanum, cerium, praseodymium, neodymium, promethium, samarium, europium, gadolinium, terbium, dysprosium, holmium, erbium, thulium, ytterbium, lutetium และธาตุโลหะเบาที่หายากซึ่งอยู่นอกหมู่แลนทาไนด์ 2 ชนิด ได้แก่ scandium และ yttrium รวมทั้งหมดเป็น 17 ชนิด (Pui-Kwan, 2011)

นำเข้า REE ในการผลิตสินค้า การจำกัดการส่งออก REE จึงเกิดผลกระทบรุนแรงต่อประเทศที่นำเข้า REE มากที่สุดอย่างญี่ปุ่น (Drifte, 2013)

การผลิต REE ของจีนเติบโตอย่างรวดเร็ว โดยในปี ค.ศ. 1990 จีนผลิตได้ 16,000 เมตริกตัน ขณะที่ในปี ค.ศ. 2009 สามารถผลิตได้ 129,000 เมตริกตัน ซึ่งปริมาณโดยรวมของการผลิต REE ของโลกอยู่ที่ 132,000 เมตริกตัน (Pui-Kwan, 2011) นั่นหมายความว่า การผลิต REE ของโลก มีจีนเป็นผู้ผลิตไปแล้วมากกว่าร้อยละ 90 ขณะเดียวกัน ญี่ปุ่นที่พึ่งพาการนำเข้า REE มาก ได้นำเข้า REE จากจีนคิดเป็นร้อยละ 80-90 จากการนำเข้า REE จากแหล่งอื่น ๆ ทั้งหมด โดยในปี ค.ศ. 2000-2009 ญี่ปุ่นนำเข้า REE จากจีนคิดเป็นร้อยละ 86 โดยเฉลี่ย และเมื่อเกิดเหตุการณ์ในปี ค.ศ. 2010 ขึ้น จีนใช้การจำกัดการส่งออก REE เป็นเครื่องมือทางเศรษฐกิจในการต่อรองข้อพิพาท การนำเข้า REE ของญี่ปุ่นจึงลดลงมาอยู่ที่ร้อยละ 80 ต่อมาในปี ค.ศ. 2011-2013 การนำเข้า REE ของญี่ปุ่นลดลงมาอยู่ที่ร้อยละ 61 โดยเฉลี่ย ญี่ปุ่นจึงได้พยายามหาแหล่งทรัพยากรอื่น ๆ เพื่อทดแทนการนำเข้า REE จากจีน ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ (Dundon, 2014, pp. 28-29)

ในบริบทของการใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจในการต่อรองนั้น ประเด็นการจำกัดการส่งออก REE เมื่อวิเคราะห์ในบริบทของ Hirschman ที่กล่าวถึงเงื่อนไขที่เป็นผลกระทบจากการรบกวนทางการค้าภายใต้การพึ่งพาที่ไม่เท่าเทียม การที่จีนใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจเพื่อรบกวนการนำเข้า REE ในญี่ปุ่นนี้ นอกจากจะทำให้ญี่ปุ่นขาดรายได้จากการนำ REE เป็นปัจจัยในการผลิตเพื่อบริโภคหรือผลิตเพื่อส่งออกแล้ว ยังทำให้ญี่ปุ่นเกิดความยากลำบากในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อให้ตอบสนองการใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจของจีนด้วย ทางเลือกของญี่ปุ่นทางหนึ่งคือการยอมจำนนต่อข้อเรียกร้องของจีนเพื่อให้จีนยุติการใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจ แต่หากญี่ปุ่นไม่เลือกทางเลือกนี้

ทางเลือกอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นภายหลังจากการถูกจีนใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจอาจเป็นไปได้ ดังนี้

1. ญี่ปุ่นต้องยกเลิกการใช้ REE ในการผลิตสินค้า หรือยกเลิกการผลิตสินค้าที่ต้องใช้ REE แต่ประเทศที่พึ่งพากับอุตสาหกรรมและเทคโนโลยีขั้นสูงอย่างญี่ปุ่นทำให้ทางเลือกนี้เป็นไปไม่ได้ ดังนั้น ญี่ปุ่นจึงต้องค้นหาแหล่ง REE ภายในประเทศตนเองเพื่อมาใช้ในกระบวนการผลิต หรือ ค้นหาแหล่ง REE แหล่งใหม่เพื่อทดแทนการนำเข้าจากจีน

2. ญี่ปุ่นต้องจ้างงานใหม่ ลงทุนใหม่ และค้นหาปัจจัยการผลิตอื่น ๆ ใหม่ในอุตสาหกรรมส่งออก เพราะแหล่งทรัพยากรการผลิตเดิมซึ่งก็คือจีนเปลี่ยนไป

3. หากการผลิต REE เกิดขึ้นภายในประเทศญี่ปุ่น แรงงานภายในประเทศญี่ปุ่นที่เดิมอาจจะมั่งคั่งอื่น ๆ ก็ต้องปรับตัวให้เข้ากับการผลิตใหม่

4. หากการผลิต REE ในจีน เป็นความร่วมมือระหว่างจีนกับญี่ปุ่นเพื่อพัฒนาอุตสาหกรรม REE ญี่ปุ่นก็ต้องย้ายฐานการผลิตกลับมาผลิตในประเทศ ทำให้เสียโอกาสในฐานการผลิตที่จีนที่ซึ่งมีความชำนาญด้านการผลิต REE อยู่ก่อนแล้ว

การจำกัดการส่งออก REE ได้ส่งผลให้ญี่ปุ่นเกิดความยากลำบากในการหาทางเลือกอื่น ๆ เพื่อทดแทนการนำเข้า REE หนึ่งในทางเลือกที่ปรากฏก็คือ การที่ญี่ปุ่นต้องหันไปริเริ่มลงทุนในอุตสาหกรรมเหมืองแร่ในประเทศอื่นแทนประเทศจีน เช่น การริเริ่มเจรจาตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจกับมองโกเลียตั้งแต่ปี ค.ศ. 2012 ก่อนที่จะลงนามอย่างเป็นทางการในปี ค.ศ. 2015 เพื่อลดการพึ่งพาทางเศรษฐกิจกับจีน โดยเฉพาะประเด็นด้านอุตสาหกรรมเหมืองแร่และถ่านหิน (EREAN, 2015) และการริเริ่มเจรจาข้อตกลงทางการค้าเกี่ยวกับ REE กับอินเดียตั้งแต่ปี ค.ศ. 2012 (Institute for Defence Studies and Analyses, 2012) ความยากลำบากจากการถูกรบวงการค้านี้ไม่ได้ปรากฏในรูปแบบของการริเริ่มลงทุนใหม่ทั้งหมดเท่านั้น แต่ยังปรากฏในความพยายามในการค้นหาแหล่ง REE อื่น ๆ เช่น การค้นพบแหล่ง REE จำนวนมหาศาลในเกาะ มินามิไทรที่เป็นเกาะในกรรมสิทธิ์ของญี่ปุ่น ซึ่งแม้ประเมินปริมาณ REE แล้ว

พบว่าปริมาณมากเพียงพอที่จะเป็นประโยชน์ต่อญี่ปุ่นในกระบวนการผลิตสินค้าเอง โดยไม่ต้องพึ่งพาการนำเข้า REE จากจีน แต่ก็ยังมีความยากลำบากที่จะต้องใช้เทคโนโลยีและต้นทุนมหาศาลในการขุดขึ้นมาด้วยเช่นกัน (EARTHER, 2018)

ที่มา Geopolitical Considerations (2013)

รูปที่ 2 ที่ตั้งของเกาะมินามิโทริที่อยู่ทางด้านขวาของญี่ปุ่น

ตามที่กล่าวข้างต้นว่า Wen Jiabao นายกรัฐมนตรีจีนได้ปฏิเสธถึงการจำกัดการส่งออก REE ไปยังญี่ปุ่นเป็นเครื่องมือทางเศรษฐกิจในการต่อรองข้อพิพาท และข้อมูลจากแรงงานในอุตสาหกรรมจีนเองก็กล่าวถึงการโน้มเอียงในการส่ง REE ไปยังประเทศอื่น ๆ ได้ตามปกติ Jiang Yu โฆษกประจำกระทรวงการต่างประเทศจีน ณ ขณะนั้น ก็ได้แถลงต่อสื่อในวันที่ 16 กันยายน ว่าเหตุการณ์การชนเรือที่เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 7 กันยายน มีสาเหตุจากการกระทำของญี่ปุ่นเอง (Lithuania's China Embassy, 2010) และหากญี่ปุ่นยังไม่ยอมปล่อยตัวกับตัน ญี่ปุ่นก็ควรเตรียมรับมือชอกับสิ่งที่ญี่ปุ่นได้กระทำในครั้งนี้ (United States of America's China Embassy, 2010) การใช้มาตรการจำกัด

การส่งออก REE ของจีนในวันที่ 23 กันยายน แม้จะสัมพันธ์กับการที่ญี่ปุ่นปล่อยตัวกับตันเรือจีนในวันที่ 24 กันยายน แต่ก็สามารถพิจารณาได้ว่าการใช้มาตรการจำกัดการส่งออก REE ของจีน ไม่ได้ต้องการให้ญี่ปุ่นปล่อยกับตันเรือจีนเท่านั้น แต่ยังเป็นการกดดันญี่ปุ่นเพื่อป้องกันไม่ให้เกาเซินกากูเป็นเกาะในกรรมสิทธิ์ของจีน

การกระทำของจีนจึงถูกสื่อญี่ปุ่นวิจารณ์อย่างรุนแรง และทำให้ประชาชนชาวญี่ปุ่นตระหนักถึงการก้าวขึ้นมาอำนาจของจีนที่อาจใช้อำนาจในเชิงคุกคาม Katsuya Okada รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศญี่ปุ่นชี้ว่าเหตุการณ์นี้ทางสื่อจีนวิจารณ์และเผยแพร่ข้อมูลต่อสาธารณะว่าญี่ปุ่นเป็นฝ่ายยั่วยุเงินให้เกิดการชนเรือ Okada จึงแถลงว่าข้อมูลที่ปรากฏที่สื่อจีนไม่เป็นความจริง นอกจากนี้ทัศนคติของชาวญี่ปุ่นก็มีมุมมองต่อจีนในเชิงลบมากขึ้น เช่น มองว่าจีนเป็นชาติที่แสดงความก้าวร้าวให้ประชาคมระหว่างประเทศได้เห็นผ่านเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น มองว่าจีนเป็นชาติมหาอำนาจที่ไม่เคารพกฎกติกาของประชาคมระหว่างประเทศ รวมไปถึงข้าราชการระดับสูงของกระทรวงการต่างประเทศญี่ปุ่น ก็กล่าวว่าการปฏิบัติการทางการทูตของจีนนั้นเป็นการกระทำที่หยาบคาย (Dundon, 2014, p. 32) และถ้าพิจารณาการตอบโต้การใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจของจีน การที่ญี่ปุ่นร่วมมือกับอินเดียที่เป็นตลาด REE อันดับ 2 ของโลกในการพัฒนาอุตสาหกรรมเหมืองแร่ นอกจากจะเป็นการหาตลาดใหม่ในการลงทุนพัฒนาเหมืองแร่ของญี่ปุ่นตามแนวคิดของ Hirschman แล้ว ก็ยังเป็นการกระทำเพื่อท้าทายอำนาจตลาด REE อันดับ 1 ของโลกซึ่งก็คือจีนด้วย (Institute for Defence Studies and Analyses, 2012)

ทัศนคติของญี่ปุ่นที่มองจีนเป็นภัยคุกคามยังปรากฏในคำแถลงของผู้นำญี่ปุ่นในหลายสมัย เช่น คำแถลงของ Yoshihiko Noda นายกรัฐมนตรีญี่ปุ่นที่ประกาศให้นานาชาติรับรู้ถึงความชอบธรรมในเกาะเซนกากูของญี่ปุ่น และความชอบธรรมที่จะต้องตอบโต้นโยบายทางทหารของจีนที่แข็งแกร่งมากยิ่งขึ้นเรื่อย ๆ ในเวลานั้น เกาะเซนกากู โดยการเพิ่มมาตรการปกป้องน่านน้ำให้มากยิ่งขึ้น (Prime Minister of Japan and His Cabinet, 2012) หรือการที่นายกรัฐมนตรีญี่ปุ่น Shinzo Abe มี

ข้อตกลงกับสหรัฐอเมริกาเกี่ยวกับการคงอยู่ของกองทัพสหรัฐอเมริกาในโอกินาวา เพื่อให้เตรียมพร้อมที่จะตอบสนองต่อข้อพิพาทได้ทันที (Victoria, 2013) นอกจากนี้ ยังมีเอกสารเผยแพร่ต่อสาธารณะของกระทรวงการต่างประเทศของญี่ปุ่นถึงความก้าวร้าวของจีนในบริเวณน่านน้ำของเกาะเซนกากุโดยละเอียดอีกด้วย (Japan's Ministry of Foreign Affairs, 2018)

ดังนั้น เมื่อพิจารณาบริบทของความขัดแย้งจะเห็นได้ว่าการใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจของจีนตามแนวคิดของ Baldwin แม้ในช่วงริเริ่มพัฒนาเศรษฐกิจ รูปแบบนโยบายเศรษฐกิจต่างประเทศและรูปแบบการใช้ประโยชน์จากเศรษฐกิจจะเป็นไปเพื่อการพัฒนาประเทศรวมไปถึงพัฒนาความเข้มแข็งของระบอบการปกครองแบบสังคมนิยม ซึ่งแตกต่างจากแนวคิดการใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจของ Baldwin ที่มุ่งเน้นไปที่การใช้ปัจจัยทางเศรษฐกิจในการเข้าไปมีอิทธิพลในอีกรัฐหนึ่ง แต่เมื่อเศรษฐกิจของจีนเจริญเติบโตและมีความเข้มแข็ง การใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจในเชิงแสวงหาอิทธิพลก็ปรากฏออกมาให้เห็นชัดเจนขึ้น เช่น รูปแบบของสงครามเศรษฐกิจที่มุ่งสร้างความแข็งแกร่งทางเศรษฐกิจแล้วจึงเปลี่ยนค่าทางเศรษฐกิจไปสู่การทหาร จนกระทั่งญี่ปุ่นแถลงถึงท่าทีทางทหารที่แข็งกร้าวของจีนตามที่กล่าวข้างต้น และรูปแบบการข่มขู่ทางเศรษฐกิจเพื่อจำกัดทางเลือกของญี่ปุ่นและควบคุมผลประโยชน์ทางการค้าของญี่ปุ่น

รูปแบบของการใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจตามที่ปรากฏในข้อพิพาทนี้ หากพิจารณางานของ Hirschman ที่พิจารณาระบบการค้าของเยอรมันภายใต้การปกครองของนาซีจะพบว่า บริบทที่ Hirschman นำเสนอเป็นการกระทำเพื่อคงสภาพการค้าให้กลุ่มประเทศในภูมิภาคยุโรปตะวันออกยังคงการค้ากับเยอรมัน และชี้ให้เห็นว่าการยุติการค้ากับเยอรมันจะส่งผลกระทบต่อกลุ่มประเทศในภูมิภาคยุโรปตะวันออก ขณะที่งานชิ้นนี้แสดงให้เห็นว่า รูปแบบของการใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจตามที่ปรากฏในข้อพิพาทนี้ แตกต่างออกไปจากกรณีของเยอรมันกับกลุ่มประเทศในภูมิภาคยุโรปตะวันออก

เนื่องจากจีนใช้วิธียุติการค้าเพื่อกดดันญี่ปุ่น กรณีผลประโยชน์จากการค้าต่างประเทศของ Hirschman ญี่ปุ่นพึ่งพาทางเศรษฐกิจกับจีนมากกว่า จีนจึงสามารถใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจในการต่อรองกับญี่ปุ่น และกรณีผลกระทบจากการรบกวนการค้าจีนจำกัดการส่งออก REE เป็นเครื่องมือลงโทษทางเศรษฐกิจของจีนในการต่อรองเพื่อให้ญี่ปุ่นยุติการกระทำที่ส่งผลกระทบต่อพิพาทระหว่างจีนกับญี่ปุ่น เมื่อญี่ปุ่นไม่ยินยอมทำตามข้อเรียกร้องของจีน ญี่ปุ่นก็ต้องยอมรับความยากลำบากในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อตอบสนองต่อการค้า เช่น การต้องริเริ่มลงทุนอุตสาหกรรมใหม่กับประเทศมองโกเลียและอินเดีย

ในขณะที่งานของ Wagner ได้ยกตัวอย่างว่า การที่สหรัฐอเมริกากดดันสหภาพโซเวียตโดยการขายข้าวสาลีให้แก่สหภาพโซเวียตยากขึ้นนั้น ไม่ใช่แค่ว่าสหรัฐอเมริกาต้องพิจารณาผู้ขายข้าวสาลีอื่น ๆ ให้แก่สหภาพโซเวียตเท่านั้น แต่สหรัฐอเมริกาต้องพิจารณาผลกระทบจากการเมืองระหว่างประเทศของผู้ผลิตข้าวสาลีในสหรัฐอเมริกาเอง และความอ่อนแอของผู้บริโภคข้าวสาลีในสหภาพโซเวียตด้วย (Wagner, 1988)

อย่างไรก็ตาม งานของ Wagner ที่นำแนวคิดของ Hirschman มาต่อยอดเพิ่มเติมเกี่ยวกับผลกระทบในเชิงลบที่ย้อนกลับมาจากการใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจในการต่อรอง ซึ่งกล่าวว่าหากรัฐที่มีศักยภาพทางเศรษฐกิจสูงกว่า ใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจในการต่อรองโดยการรบกวนผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นในรัฐพึ่งพิง รัฐที่มีศักยภาพทางเศรษฐกิจสูงกว่าก็จะไม่ได้รับผลประโยชน์ทางอ้อมจากผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นในรัฐพึ่งพิง ซึ่งเป็นบริบทที่ตรงข้ามกับเงื่อนไขที่ 3 ของ Hirschman ที่กล่าวถึงการเกิดผลประโยชน์ทางอ้อมต่อรัฐที่มีศักยภาพทางเศรษฐกิจสูงกว่า ซึ่ง Wagner ได้ยกตัวอย่างถึงการที่สหรัฐอเมริกากดดันสหภาพโซเวียตโดยการขายข้าวสาลีให้แก่สหภาพโซเวียตยากขึ้น สหรัฐอเมริกาต้องพิจารณาผู้ขายข้าวสาลีอื่น ๆ ให้แก่สหภาพโซเวียต, พิจารณาผลกระทบจากการเมืองระหว่างประเทศของผู้ผลิตข้าวสาลีในสหรัฐอเมริกา และความอ่อนแอของผู้บริโภคข้าวสาลีในสหภาพโซเวียต (Wagner, 1988) บริบทของข้อพิพาทนี้ก็ได้ชี้ให้เห็นแล้วว่า การที่จีนเพิ่มอำนาจต่อรองด้วยการใช้เครื่องมือทาง

เศรษฐกิจ กลับเป็นการกระทำที่ย้อนกลับมาทำร้ายตัวเองได้ด้วยเช่นกัน เพราะแม้จีนจะมีอำนาจต่อรองจากการเป็นผู้ผลิต REE ที่สำคัญของโลก แต่จีนก็สูญเสียการค้ากับญี่ปุ่นภายใต้ระบบการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และในอนาคตก็อาจเกิดตลาดใหม่ที่มาแข่งขันกับจีน เช่นอุตสาหกรรมแร่ที่ญี่ปุ่นเริ่มต้นร่วมลงทุนใหม่กับมองโกเลียและอินเดีย อันเป็นผลมาจากการแปรเปลี่ยนการพึ่งพาอุตสาหกรรมแร่จากจีนมาสู่มองโกเลียและอินเดีย (diversify dependence)

ในความเป็นจริงแล้ว การที่ญี่ปุ่นปรับเปลี่ยนการพึ่งพา REE กับจีนไปสู่แหล่ง REE อื่น ๆ ก็เป็นความยากลำบากต่อญี่ปุ่นเองด้วยเช่นกัน แม้ว่าก่อนปี 2010 ญี่ปุ่นจะนำเข้า REE จากจีนมากถึงร้อยละ 80 และปี ค.ศ. 2012 ญี่ปุ่นลดการนำเข้าลงจนระดับต่ำกว่าร้อยละ 60 แต่ปริมาณร้อยละ 60 นี้ก็มาจาก ฝรั่งเศส, เวียดนาม, เกาหลีใต้, เติชโชนี และสหรัฐอเมริกา ซึ่งประเทศเหล่านี้ก็นำเข้า REE มาจากจีนก่อนที่จะส่งออกมายังญี่ปุ่นด้วยเช่นกัน (Rare Earths Trade Poses Challenges for China and Japan, 2013) นั่นจึงหมายความว่าญี่ปุ่นยังคงต้องพึ่งพา REE ทางอ้อมจากจีนอยู่ นอกจากนี้ความยากลำบากเพื่อลดการพึ่งพา REE ของญี่ปุ่นยังปรากฏในรูปแบบของการรีไซเคิลอุปกรณ์ไฟฟ้า เพื่อที่จะคัดเอาชิ้นส่วน REE กลับมาใช้ใหม่ (Japan Recycles Minerals From Used Electronics, 2010) รวมไปถึง ญี่ปุ่นอาจได้รับคำวิจารณ์ในเชิงลบจากเวทีระหว่างประเทศถึงกรณีการวางแผนความร่วมมือทางเศรษฐกิจกับเมียนมา ซึ่งเป็นประเทศที่มีพัฒนาการทางประชาธิปไตยที่ช้า เพื่อที่จะร่วมลงทุนพัฒนาอุตสาหกรรม REE และทรัพยากรธรรมชาติในเมียนมาอีกด้วย (Japan Eyes Rare Earth Deal with Myanmar, 2011)

ผลกระทบในเชิงลบที่ย้อนกลับมาจากการใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจของจีนในการต่อรองข้อพิพาท นอกจากจะปรากฏในรูปแบบของการตอบสนองของญี่ปุ่นต่อการใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจของจีนแล้ว ยังปรากฏในรูปแบบของการแสดงให้เห็นถึง

ภาพลักษณ์ในเชิงลบของจีนด้วยเช่นกัน โดยสื่อต่างประเทศจำนวนมากยังคงรายงานว่าการจำกัดการส่งออก REE ของจีนมีความเชื่อมโยงกับเหตุการณ์การชนเรือที่เกาะเซนกากุ แม้ว่าจีนจะแถลงปฏิเสธและกล่าวว่าสื่อต่างประเทศให้ข้อมูลผิดพลาดก็ตาม เช่น สำนักข่าว The Telegraph ของสหราชอาณาจักร (Foster and Ryall, 2010) สำนักข่าว The New York Times ของสหรัฐอเมริกา (Bradsher, 2010a) สำนักข่าว CNBC (Bradsher, 2010b) สำนักข่าว BBC (China Reassures US, 2010) เป็นต้น ซึ่งนอกจากจีนจะแถลงปฏิเสธต่อข้อมูลดังกล่าวแล้ว จีนยังอ้างว่าสิ่งนี้ไม่ใช่การจำกัดการส่งออก แต่คือการปรับใช้นโยบายการพัฒนาอย่างยั่งยืน ทำให้จีนต้องจัดการการบริหารและควบคุมอุตสาหกรรม REE ซึ่งนโยบายนี้ไม่เพียงส่งผลต่อความต้องการใช้ REE ในประเทศเท่านั้น แต่นโยบายนี้จะนำไปปรับใช้กับความต้องการใช้ REE ของโลกด้วย (Tabuchi, 2010)

อย่างไรก็ตาม Dudley Kingsnorth ผู้อำนวยการบริหารบริษัทอุตสาหกรรมแร่ และบริษัทที่ปรึกษา REE ที่ออสเตรเลีย กล่าวว่า ผู้บริหารอุตสาหกรรมแร่หลายรายกังวลเป็นอย่างมากต่อสถานการณ์ที่จีนจำกัดการส่งออก REE ไปยังญี่ปุ่น เพราะเหตุการณ์การจำกัดการส่งออก REE เพื่อตอบสนองต่อเหตุการณ์พิพาทบริเวณเกาะเซนกากุนั้นเกิดขึ้นจริง และรัฐบาลจีนยังมีแผนขยายการจำกัดการส่งออก REE ต่อไปด้วย หากว่าญี่ปุ่นไม่ยอมปล่อยตัวกับตันเรือชาวจีน (Bradsher, 2010b)

นอกจากผู้อำนวยการบริหารบริษัท ที่ออสเตรเลียแล้ว สหรัฐอเมริกาเองก็ไม่เห็นด้วยที่จีนจะใช้ REE เป็นเครื่องมือทางการทูตที่ใช้โจมตีญี่ปุ่น (China Reassures US, 2010) Jeff Green นักเจรจาต่อรองทางธุรกิจ REE (lobbyist) ในสหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร แคนาดา และออสเตรเลีย กล่าวว่า หลายบริษัทในสหรัฐอเมริกาต้องพึ่งพาการนำเข้าชิ้นส่วนหรือวัสดุที่ผลิตจาก REE ซึ่งผลิตในประเทศญี่ปุ่น (Bradsher, 2010a) การที่ญี่ปุ่นเป็นผู้เสียหายจากการใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจของจีน จึงส่งผลกระทบต่อสหรัฐอเมริกาด้วยเช่นกัน ดังนั้น การที่จีนใช้การจำกัดการส่งออก REE จึง

เปรียบเทียบเสมือนเป็นสัญญาณเตือนแก่ประเทศต่าง ๆ ว่าควรมองหาแหล่งทรัพยากรในสถานที่อื่น ๆ แทนที่จีนเมื่อไต้หวัน (China Reassures US, 2010)

การใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจของจีนในครั้งนี้นี้ กลายเป็นประเด็นในองค์การระหว่างประเทศด้วยเช่นกัน โดยองค์การการค้าโลก (World Trade Organization: WTO) ได้รับคำร้องเรียนจากประเทศญี่ปุ่นที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการจำกัดการส่งออก REE ซึ่งญี่ปุ่นได้ร้องเรียนต่อ WTO ในประเด็นกฎการค้าเสรี (free trade rules) อย่างไรก็ตาม เหตุการณ์ที่จีนระงับการเดินเรือส่งออกสินค้าไปยังญี่ปุ่น จึงเป็นประเด็นที่ยากของ WTO ในการพิจารณาตามกฎการค้าเสรี ไม่เพียงเท่านั้น สหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรป และเม็กซิโก ก็ยื่นคำร้องเรียนต่อ WTO ด้วยเช่นกัน เพื่อตอบสนองต่อคำแถลงของจีนเกี่ยวกับการควบคุมการผลิต REE เพื่อลดความต้องการใช้ REE ของโลกด้วย (Bradsher, 2010a) คำแถลงของ วิน เจียงเป่า ที่กล่าวว่า “จีนไม่ได้ใช้ และจะไม่ใช้มาตรการการระงับการส่งออก REE เป็นมาตรการในการต่อรอง” (Dundon, 2014, p. 32) จึงสอดคล้องกับคำแถลงของจีนเกี่ยวกับการควบคุมการผลิต REE เพื่อลดความต้องการใช้ REE ของโลก แต่ทว่ากรณีที่จีนปรับใช้นโยบาย REE ในช่วงเวลานี้ จึงเห็นได้ชัดว่านโยบายดังกล่าวมีความเชื่อมโยงกับเหตุการณ์ข้อพิพาทเกาะเซนกากุ

การใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจของจีนโดยการจำกัดการส่งออก REE ไปยังญี่ปุ่น แม้ว่าจีนจะสามารถทำให้ญี่ปุ่นตระหนักถึงความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับจีน แต่ผลกระทบในเชิงลบที่ย้อนกลับมาก็ได้ทำให้จีนสูญเสียภาพลักษณ์ในเชิงสันติภาพในเวทีระหว่างประเทศไปด้วย (Lai, 2018) โดยเฉพาะกรณีที่จีนเป็นแหล่งทรัพยากร REE ที่สำคัญในปริมาณมากกว่าร้อยละ 90 ของโลก ก็ยิ่งทำให้นานาชาติประเทศแสดงความห่วงกังวลในการใช้ REE เป็นเครื่องมือทางเศรษฐกิจในการต่อรองข้อพิพาทกับญี่ปุ่น

เหตุการณ์ในปี ค.ศ. 2010 นี้ เกิดขึ้นในวันที่ 7 กันยายน และจบลงด้วยการปล่อยตัวกับตันเรือจีนในวันที่ 24 กันยายน แม้ว่าเหตุการณ์จะเกิดขึ้นและจบลงในเวลาไม่กี่

วัน แต่ต้นตอของปัญหาซึ่งก็คือการแสดงความชอบธรรมในการครอบครองเกาะ ได้ทำให้ผลจากเหตุการณ์ซึ่งก็คือการใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจในการต่อรองข้อพิพาท ยังคงปรากฏยาวนานมาจนถึงเหตุการณ์ในปี ค.ศ. 2012 ที่ญี่ปุ่นประกาศซื้อเกาะเซนกากุ จากเอกชนญี่ปุ่น การจำกัดการส่งออก REE ยังคงดำเนินต่อไปเพื่อแสดงถึงความไม่พอใจของจีนที่ญี่ปุ่นกระทำราวกับว่าเกาะเซนกากุเป็นของตนเอง อีกทั้งการขมขู่ทางเศรษฐกิจก็ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อเหตุการณ์ในปี ค.ศ. 2012 ผ่านพลังชาตินิยมของประชาชนชาวจีน พลังชาตินิยมนี้รุนแรงเพียงพอที่รัฐแทบจะไม่จำเป็นต้องใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจเลยก็สามารถสร้างการต่อรองต่อข้อพิพาทในปี ค.ศ. 2012 ขณะเดียวกัน พลังชาตินิยมของประชาชนชาวญี่ปุ่นก็ทำให้ทางฝ่ายญี่ปุ่นมีความจำเป็นที่จะต้องแสดงความชอบธรรมในการครอบครองเกาะเนื่องด้วยเป็นประเด็นที่ยืดเยื้อกับการเมืองภายในญี่ปุ่นด้วยเช่นกัน (Drifte, 2013)

ความขัดแย้งของทั้งสองประเทศนี้ เป็นความขัดแย้งทางด้านดินแดนที่อุดมไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ และเป็นกุญแจสำคัญต่อความมั่นคงของทั้งสองประเทศ แนวทางการแก้ไขปัญหาลึกลับดูเหมือนว่าจะเป็นไปได้ยาก การแก้ไขปัญหามันเบื้องต้นตามที่ปรากฏคือกรณีที่ทั้งสองฝ่ายไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับเกาะเซนกากุ หรือกระทำการใด ๆ ที่บ่งบอกถึงสิทธิในการครอบครอง ดังจะเห็นได้ว่าความตึงเครียดในทุก ๆ ครั้งที่ปรากฏขึ้น จะมาจากการกระทำที่บ่งบอกถึงสิทธิในการครอบครองไม่ว่าจะเป็นการส่งเรือลาดตระเวนของจีนเข้าน่านน้ำเกาะเซนกากุ การจับกุมเรือประมงจีนโดยเรือยามฝั่งญี่ปุ่น การประกาศซื้อเกาะเซนกากุของรัฐบาลญี่ปุ่นจากเอกชนญี่ปุ่น ปัญหานี้จึงยังคงเป็นปัญหาที่ยังไม่ควรหยิบนำมาถกเถียง (shelf issue) ซึ่งในความเป็นจริงแล้วตั้งแต่เสียผิงก็ได้กล่าวในลักษณะนี้มาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1978 แล้วว่าผู้นำในยุคนั้นยังไม่พร้อมที่จะร่วมกันแก้ปัญหา จึงขอให้ผู้นำยุคต่อ ๆ ไปเข้ามาแก้ไขปัญหานี้ (Taylor, 2016)

แม้ว่าเดิมทีจีนจะมีแถลงการณ์เกี่ยวกับการเปลี่ยนข้อพิพาทไปสู่การสร้างความร่วมมือกับญี่ปุ่นในสมัยที่เต็งเสี่ยวผิงเป็นผู้นำสูงสุดของจีน (China's Ministry of

Foreign Affairs, n.d.b) จนนำไปสู่การมีสนธิสัญญาสันติภาพและมิตรภาพระหว่างจีนกับญี่ปุ่นในปี ค.ศ. 1978 ที่กล่าวถึงความร่วมมือในการพัฒนาเศรษฐกิจและวัฒนธรรม รวมถึงการสนับสนุนการแลกเปลี่ยน อันก่อให้เกิดการค้าและความร่วมมือต่าง ๆ มากมายระหว่างจีนกับญี่ปุ่น (Emmers, 2010, p. 52) แต่เมื่อข้อพิพาททวีความรุนแรงขึ้น ไม่ว่าจะเพราะจีนมีศักยภาพทางเศรษฐกิจที่มากขึ้นหรือเป็นเพราะการตอบโต้ต่อท่าทีของญี่ปุ่น แต่ผลกระทบที่ตามมาจากการใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจในการต่อรองก็ดูเหมือนว่าจะไม่ได้เป็นไปตามที่จีนคาดหวังไว้ เพราะนอกจากจะทำให้ข้อพิพาททวีความรุนแรงยิ่งขึ้นและทำให้ญี่ปุ่นมีทัศนคติที่ไม่ดีกับจีนแล้ว จีนยังแสดงให้นานาประเทศเห็นความอ่อนแอระหว่างการขึ้นมามีอำนาจโดยสันติกับการใช้อำนาจเพื่อคุกคามอีกด้วย

สรุป

การพัฒนาเศรษฐกิจของจีนจนเจริญเติบโตและมีความเข้มแข็งได้ทำให้จีนก้าวขึ้นมาเป็นชาติมหาอำนาจทางเศรษฐกิจอันดับที่ 2 ของโลก การพัฒนาเศรษฐกิจนี้เป็นตัวแปรต้นที่ทำให้เกิดการตั้งจุดชาติต่าง ๆ เข้ามาพึ่งพาอาศัยกันทางเศรษฐกิจ และเป็นตัวแปรตามที่การพึ่งพาเหล่านั้นทำให้จีนสามารถพัฒนาเศรษฐกิจไปได้อย่างต่อเนื่อง คุณูปการทางเศรษฐกิจต่อรัฐต่าง ๆ นี้ไม่เพียงช่วยตั้งจุดรัฐต่าง ๆ ให้เข้ามาพึ่งพาอาศัยกับจีน แต่ยังทำให้ภาพลักษณ์ของจีนในฐานะที่เป็นประเทศขนาดใหญ่และปกครองด้วยระบอบสังคมนิยมคอมมิวนิสต์เป็นภาพลักษณ์ในเชิงสันติภาพที่ช่วยเหลือแก่รัฐต่าง ๆ

อย่างไรก็ตาม งานชิ้นนี้ได้นำเสนอการใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจในการต่อรองระหว่างประเทศของจีนในบริบทข้อพิพาทหมู่เกาะเซนกาคุ ศักยภาพและคุณูปการทางเศรษฐกิจของจีนไม่ได้เป็นไปเพื่อการพัฒนาประเทศ การลดความหวาดระแวง ความรู้สึกเข้าครอบงำ หรือช่วยสร้างสันติภาพในสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศให้เอื้อ

ต่อการพัฒนาประเทศอันนำไปสู่การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันทางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังเป็นเครื่องมือในการเจรจาต่อรองเมื่อเกิดข้อพิพาท ซึ่งในการพึ่งพาอาศัยทางเศรษฐกิจโดยเฉพาะการพึ่งพาที่ไม่เท่าเทียมกัน ได้เปิดโอกาสให้จีนใช้อำนาจทางเศรษฐกิจของตนเป็นเครื่องมือในการสร้างอิทธิพลต่อประเทศที่มาพึ่งพาทางเศรษฐกิจกับจีน ถ้าประเทศนั้นมีข้อพิพาทกับจีนหรือผลประโยชน์ของจีนถูกคุกคาม จีนก็จะใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจในการลงโทษหรือบีบบังคับ เพื่อกดดันให้รัฐคู่พิพาทเปลี่ยนทำที่นโยบายหรือพฤติกรรมที่ส่งผลกระทบต่อผลประโยชน์ของจีนดังเช่นกรณีข้อพิพาทระหว่างจีนกับญี่ปุ่นประเด็นเกาะเซนกากุ ที่จีนใช้การจำกัดการส่งออกสินแร่ที่มีธาตุโลหะหายากในการต่อรองข้อพิพาท

การใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจในการต่อรองกับญี่ปุ่น หรือการได้ตัวกับต้นคืนด้วยการบีบบังคับญี่ปุ่นโดยการจำกัดการส่งออก REE ไปยังญี่ปุ่นนี้ อาจถือเป็นความสำเร็จในการใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจของจีนได้ แต่ต้องแลกมากับการสูญเสียมูลค่าทางเศรษฐกิจภายใต้ระบบการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันทางเศรษฐกิจกับญี่ปุ่น ซึ่งการตอบโต้ของทั้งสองฝ่ายเป็นการกระทำที่ขัดแย้งกับนโยบายการค้าของทั้งสองประเทศที่มุ่งพัฒนาและส่งเสริมการค้าระหว่างกันและกัน ยิ่งไปกว่านั้นการที่ญี่ปุ่นตอบโต้การใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจในการต่อรองของจีนด้วยการลดการพึ่งพิง REE กับจีนและเข้าหาแหล่ง REE จากประเทศอื่นแทน ก็ทำให้จีนเสียโอกาสทางเศรษฐกิจด้วยเช่นกัน นอกจากนี้การใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจในการต่อรองของจีนยังทำให้ญี่ปุ่นกลับมามองว่าจีนเป็นรัฐที่ไม่ได้แสวงหาสันติภาพและเป็นภัยคุกคามต่อญี่ปุ่น ทศนคติที่ไม่ดีเหล่านี้จึงเป็นภาวะที่ย้อนแย้งระหว่างการขึ้นมามีอำนาจโดยสันติของจีน กับการสร้างความหวาดระแวงต่อรัฐอื่น ๆ

แม้แต่ในปี ค.ศ. 2019 นี้ ข้อถกเถียงถึงกรรมสิทธิ์ในการครอบครองเกาะเซนกากุระหว่างจีนก็ยังคงปรากฏให้เห็น แม้ว่าประธานาธิบดีสีจิ้นผิงของจีนจะพยายามกระชับความสัมพันธ์กับญี่ปุ่น แต่จุดยืนของจีนยังมั่นคงต่อการยึดถือว่าเกาะนี้เป็นของจีน เช่น การส่งเรือหน่วยยามฝั่งของจีนเป็นจำนวน 3 ลำ เมื่อต้นเดือนกุมภาพันธ์

เพื่อชี้ให้เห็นในเชิงสัญลักษณ์ว่าจีนพร้อมจะปกป้องผลประโยชน์ทางทะเลของตน (Tensions high over Senkakus, 2019) และประเด็นเรื่อง REE ในปี ค.ศ. 2019 นี้ จีนก็ยังคงเป็นผู้ควบคุมอุตสาหกรรม REE ของโลกอยู่ และการนำเสนอข้อมูลเหล่านี้ก็มักจะหยิบยกเหตุการณ์พิพาทในปี ค.ศ. 2010 ขึ้นมาเพื่ออธิบาย “วิกฤตการณ์ REE” ที่เกิดขึ้นกับญี่ปุ่น (Controlling the Supply of These Valuable Metals, 2019)

การพึ่งพาทางเศรษฐกิจกับจีนนั้นเป็นทั้งประโยชน์และโทษเพราะการพึ่งพาทางเศรษฐกิจกับจีนที่มากเกินไปอาจนำไปสู่ความเปราะบางจากการถูกจีนกดดันในภายหลัง ซึ่งนำพาความยุ่งยากในการปรับเปลี่ยนนโยบายใหม่ให้สอดคล้องหรือตอบโต้ต่อการกดดันของจีน แต่การกระทำของจีนก็ส่งผลกระทบย้อนกลับมาทำลายภาพลักษณ์ของจีนเองด้วยเช่นกัน และประเด็นการศึกษาข้อพิพาทระหว่างจีนกับญี่ปุ่นนี้ เป็นเพียงกรณีศึกษาหนึ่งและเป็นเพียงเหตุการณ์หนึ่งที่ชี้ให้เห็นว่าการใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจในการต่อรองข้อพิพาทของจีนก็ส่งผลกระทบย้อนกลับมาทำร้ายเงินเองได้ด้วย เพราะในความเป็นจริงแล้วข้อพิพาทระหว่างจีนกับญี่ปุ่นยังมีอีกหลายเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการใช้เครื่องมือทางเศรษฐกิจ อีกทั้งนอกจากญี่ปุ่นแล้วจีนยังมีความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับรัฐอื่น ๆ อีก และยังมีรัฐอีกจำนวนไม่น้อยที่ต้องพึ่งพาทางเศรษฐกิจกับจีน

สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับจีนนั้น เป็นรูปแบบความสัมพันธ์ที่เกื้อกูลกันมาโดยตลอดและไม่มีประเด็นปัญหาอันสร้างความบาดหมางที่ตกทอดมาจากประวัติศาสตร์ รัฐบาลไทยได้พยายามถ่วงดุลความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับสหรัฐอเมริกาเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการพึ่งพากับประเทศใดประเทศหนึ่งมากเกินไปมาโดยตลอด การเสด็จเยือนจีนของพระบรมวงศานุวงศ์ของไทยต่อประเทศจีนเพื่อกระชับความสัมพันธ์กับจีนให้มากขึ้นก็ยังคงปรากฏให้เห็นอยู่อย่างสม่ำเสมอ อย่างไรก็ตาม การศึกษาการพึ่งพาทางเศรษฐกิจกับจีนจากงานชิ้นนี้ก็จะช่วยให้ตระหนักถึงประโยชน์

และโทษจากการพึ่งพาทางเศรษฐกิจกับจีนด้วยเช่นกัน ในอนาคต การสานสัมพันธ์กับจีนในแง่มุมใด ๆ ก็ตาม นอกจากรัฐบาลไทยจะต้องพิจารณาผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นจากความสัมพันธ์กับจีนแล้ว ยังต้องพิจารณาผลกระทบที่ตามมาด้วย

References

- Akiyama, M. (2013, August 7) Geopolitical considerations of the Senkaku Islands, *The Sasakawa Peace Foundation*, Available: <https://www.spf.org/landstudies/research/a00007.html> [8 May 2019]
- Andrew, M. (2019, April 18) Controlling the supply of these valuable metals gives China leverage over technologies, economies and militaries, *The Trumpet*, Available: <https://www.thetrumpet.com/20546-china-controls-weaponizes-rare-earth-minerals> [11 May 2019]
- Baldwin, D. (1985) *Economic statecraft*, New Jersey: Princeton University Press.
- Bradsher, K. (2010a, September 23) Amid tension, China blocks crucial exports to Japan, *The New York Times*, Available: <https://www.nytimes.com/2010/09/24/business/global/24rare.html> [21 November 2018]
- Bradsher, K. (2010b, September 23) *China bans rare earth exports to Japan amid tension*, Available: <https://www.cnbc.com/id/39318826> [4 March 2019]
- China's Ministry of Foreign Affairs. (n.d.a) *China and Japan relations*, Available: http://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjb_663304/zzjg_663340/yzs_663350/gjlb_663354/2721_663446/ [11 October 2018]
- China's Ministry of Foreign Affairs. (n.d.b.) *Set aside dispute and pursue joint development*, Available: https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/ziliao_665539/3602_665543/3604_665547/t18023.shtml [11 October 2018]

China's National English News Weekly. (2011) *Full text of Jiang Zemin's report at 14th party congress*, Available: http://www.bjreview.com.cn/document/txt/2011-03/29/content_363504.htm [24 October 2018]

China cancels politician's visit after ship incident. (2010, September 15) Available: <https://www.japantimes.co.jp/news/2010/09/15/national/china-cancels-politicians-visit-after-ship-incident/> [30 November 2018]

China reassures US on key 'rare earth' minerals. (2010, October 30) Available: <https://www.bbc.com/news/world-asia-pacific-11657982> [4 March 2019]

Drifte, R. (2013) The Senkaku/Diaoyu islands territorial dispute between Japan and China: Between the materialization of the 'China Threat' and Japan 'reversing the outcome of World War II'?, *UNISCI Discussion Papers*, vol. 32, pp. 9-62.

Dundon, J. R., Jr. (2014) *Triggers of Chinese economic coercion*, Master's thesis, Naval Postgraduate School, Monterey, CA.

EARTHER. (2018) *Don't get too excited over Japan's new 'Semi-Infinite' rare earth stash*, Available: <https://earthier.gizmodo.com/dont-get-too-excited-over-japans-new-semi-infinite-rare-1825185977> [17 October 2018]

Egberink, F. (2011) ASEAN, *China's rise and geopolitical stability in Asia* (Clingendael Paper, vol. 2), Netherlands: Netherlands Institute of International Relation 'Clingendael'.

Emmers, R. (2010) *Geopolitics and maritime territorial disputes in East Asia*, London: Routledge.

- EREAN. (2015) *Japan secures access to Mongolian rare earth resources*, Available: <http://erean.eu/wordpress/japan-secures-access-to-mongolian-rare-earth-resources/> [17 October 2018]
- Foster, P., & Ryall, J. (2010, September 23) China 'places unofficial ban' on key metals exports to Japan, Available: <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/asia/china/8020298/China-places-unofficial-ban-on-key-metals-exports-to-Japan.html> [4 March 2019]
- Gwynne, D. (2013, November 27) Playing chicken in the East China Sea over the Senkaku/Diaoyu Islands, the Georgia Straight, Available: <https://www.straight.com/news/538881/gwynne-dyer-playing-chicken-east-china-sea-over-senkaku-diaoyu-islands> [8 May 2019]
- Hagstom, L. (2012) 'Power Shift' in East Asia? A critical reappraisal of narratives on the Diaoyu/Senkaku Islands Incident in 2010, *The Chinese Journal of International Politics*, vol. 5, pp. 267-297.
- Hiroko, T. (2010, October 4) Japan recycles minerals from used electronics, *The New York Times*, Available: <https://www.nytimes.com/2010/10/05/business/global/05recycle.html?mtref=undefined> [12 May 2019]
- Hirschman, A. O. (1945) *National power and the structure of foreign trade*, London: University of California Press.
- Hong, Z. (2016) China's one belt one road: An overview of the debate, *Trends in Southeast Asia*, vol. 6, pp. 1-33.
- Ian, J., & Jane, P. (2012, September 15) A Chinese leader returns amid tumult, *The New York Times*, Available: <https://www.nytimes.com/2012/09/16/world/asia/xi-jinping-returns-amid-tumult-in-china.html> [8 May 2019]

Institute for Defence Studies and Analyses. (2012) *India-Japan join hands to challenge China's rare earth monopoly*, Available: https://idsa.in/idsacomments/IndiaJapanJoinHandstoChallengeChinasREE_AjeyLele_201112 [17 October 2018]

Japan's External Trade Organization. (n.d.) *Japanese trade and investment statistics*, Available: <https://www.jetro.go.jp/en/reports/statistics.html> [25 October 2018]

Japan's Ministry of Finance. (n.d.) *Trade statistics of Japan*, Available: http://www.customs.go.jp/toukei/shinbun/happyou_e.htm [27 November 2018]

Japan's Ministry of Foreign Affairs. (2012) *Japan-China relations (basic data)*, Available: <https://www.mofa.go.jp/region/asia-paci/china/data.html> [25 October 2018]

Japan's Ministry of Foreign Affairs. (2013) *The basic view on the sovereignty over the Senkaku Islands*, Available: https://www.mofa.go.jp/region/asia-paci/senkaku/basic_view.html [20 November 2018]

Japan's Ministry of Foreign Affairs. (2018) *Trends in Chinese government and other vessels in the waters surrounding the Senkaku Islands, and Japan's response*, Available: https://www.mofa.go.jp/region/page23e_000021.html [11 October 2018]

Jethro, M., & Paula, H. (2017, April 4) South Korean company to China: Don't blame us for THAAD missiles, Available: <https://money.cnn.com/2017/04/03/news/economy/lotte-south-korea-china-thaad-shin-dong-bin/index.html> [3 June 2017]

Jiji. (2019, February 27) Tensions high over Senkakus amid buildup of China's 'second navy', *The Japan Times*, Available: <https://www.japantimes.co.jp/news/2019/02/27/national/tensions-high-senkakus-amid-buildup-chinas-second-navy/#.XNYA9xQzbX4> [11 May 2019]

JTB Tourism Research & Consulting Co. (n.d.) *Japan-bound statistics*, Available: <https://www.tourism.jp/en/tourism-database/stats/inbound/> [25 October 2018]

Keith, B. (2010, March 14) China Uses Rules on Global Trade to Its Advantage, *The New York Times*, Available: <https://www.nytimes.com/2010/03/15/business/global/15yuan.html> [11 May 2019]

Kurlantzick, J. (2007) *Charm offensive: How China's soft power is transforming the world*, New York: Yale University.

The Japan Times. (2011, September 26) Japan eyes rare earth deal with Myanmar, Available: <https://www.japantimes.co.jp/news/2011/09/26/national/japan-eyes-rare-earth-deal-with-myanmar/#.XNdc8BQzbX5> [12 May 2019]

Lai, C. (2018) Acting one way and talking another: China's coercive economic diplomacy in East Asia and beyond, *The Pacific Review*, vol. 31, no. 2, pp. 169-187.

Lampton, D. M. (2005) 'China's rise in Asia need not be at America's expense', in D. Shambaugh (ed.), *Power shift: China and Asia's new dynamics*, pp. 317-319, Berkeley: University of California Press.

Lithuania's China Embassy. (2010) *Foreign ministry spokesperson Jiang Yu's regular press conference on September 16, 2010*, Available:

<http://www.chinaembassy.lt/eng/fyrth/t753517.htm> [21 November 2018]

Naughton, B. J. (2007) *The Chinese economy: Transition and growth*, London: The MIT Press.

Prime Minister of Japan and His Cabinet. (2012) *Press conference by prime minister Yoshihiko Noda Friday, August 24, 2012*, Available:

http://japan.kantei.go.jp/noda/statement/201208/24kaiken_e.html

[12 October 2018]

Pui-Kwan, T. (2011) *China's rare-earth industry*, Available: <http://pubs.usgs.gov/of/2011/1042/of2011-1042.pdf> [23 May 2018]

Reuters. (2017, January 24) *China says hopes Mongolia learned lesson after Dalai Lama visit*, Available: <https://www.reuters.com/article/us-china-mongolia-dalailama-idUSKBN158197> [18 June 2017]

Salidjanova, N., et al. (2015) *China's economic ties with ASEAN: A country-by-country analysis*, *U.S.-China Economic and Security Review Commission*, pp. 1-43.

- Sanger, D. E. (1992, April 7) China party chief visits Japan amid tensions in relations, *The New York Times*, Available: <https://www.nytimes.com/1992/04/07/world/china-party-chief-visits-japan-amid-tensions-in-relations.html> [25 May 2018]
- Sohn, Y. (2010) Japan's new regionalism: China shock, values, and the East Asian community, *Asian Survey*, vol. 50, pp. 497-519.
- Suri, M. V. (2013) Conceptualizing China within the Kantian Peace, *Harvard International Law Journal*, vol. 54, no. 1, pp. 219-258.
- Sun, Y. (2015) 'China and the evolving Asian infrastructure investment bank', in D. Bob (ed.), *Asian infrastructure investment bank: China as responsible stakeholder?*, pp. 27-42, Washington, DC: Sasakawa Peace Foundation.
- Tabuchi, H. (2010, September 28) Block on minerals called threat to Japan's economy, *The New York Times*, Available: <https://www.nytimes.com/2010/09/29/business/global/29rare.html> [4 March 2019]
- Taylor, M. F. (2016) Explaining stability in the Senkaku (Diaoyu) islands dispute, *Global Summitry*, vol. 2, no. 1, pp. 24-37.
- Thailand's Department of International Trade Promotion. (n.d.) *Factsheet China*, Available: http://www.ditp.go.th/ditp_pdf.php?filename=contents_attach/95228/95228.pdf&title=95228 [25 October 2018]
- The State Council of the People's Republic of China. (2012) *Diaoyu Dao, an inherent territory of China*, Available: http://english.gov.cn/archive/white_paper/2014/08/23/content_281474983043212.htm [20 November 2018]

The Wall Street Journal. (2011) *Rising China bests a shrinking Japan*, Available:

<https://www.wsj.com/articles/>

SB10001424052748704593604576140912411499184 [21 November 2018]

United States of America's China Embassy. (2010) *Foreign ministry*

spokesperson Jiang Yu's regular press conference on September 14,

2010, Available: <http://www.china-embassy.org/eng/fyrth/t752673.htm>

[21 November 2018]

Victoria, B. A. (2013, February 21) Raising the Senkaku stakes?, *The Japan*

Times, Available: [https://www.japantimes.co.jp/opinion/2013/02/21/](https://www.japantimes.co.jp/opinion/2013/02/21/commentary/japan-commentary/raising-the-senkaku-stakes/#.XICXValzbX5)

[commentary/japan-commentary/raising-the-senkaku-stakes/#.](https://www.japantimes.co.jp/opinion/2013/02/21/commentary/japan-commentary/raising-the-senkaku-stakes/#.XICXValzbX5)

XICXValzbX5 [12 October 2018]

Wagner, H. R. (1988) Economic interdependence, bargaining power, and

political influence, *International Organization*, vol. 42, no. 3, pp. 461-483.

Walder, A. G. (1995) China's transitional economy: Interpreting its significance,

The China Quarterly, vol. 144, pp. 963-979.

Walker, T. C. (2013) *A circumspect revival of Liberalism: Robert O. Keohane*

and Joseph S. Nye's power and interdependence, classics of

international relations: Essays in criticism and appreciation, Henrik

Bliddal, Casper Sylvest, and Peter Wilson, Hoboken: Taylor and Francis.

Wanandi, J. (2004) 'China and Asia Pacific regionalism', in K. Ryosei & W. Jisi

(Eds.), *The rise of China and a changing East Asian order*, pp. 37-48,

Tokyo: Japan Center for International Exchange.

Wharton University of Pennsylvania. (2013, July 19) Rare earths trade poses challenges for China and Japan, Available:

<https://knowledge.wharton.upenn.edu/article/catch-22-rare-earths-trade-poses-challenges-for-china-and-japan/> [12 May 2019]

World Tourism Organization. (n.d.) *Outbound tourism of Japan - market profile*,

Available: <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284404117>

[25 October 2018]